

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА**

Кафедра дошкільної педагогіки і психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**Тема: «Педагогічні умови формування основ сенсорної
культури в дітей третього року життя»**

Виконала: Заїка С. Ю.
магістрантка спеціальності
012 Дошкільна освіта
ОПП Дошкільна освіта,
група 62-1 МДО
факультету дошкільної освіти

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук,
професор **Загородня Л. П.**

Допущено до захисту
« » _____ 2023р.

Завідувач кафедри
_____ Л.П. Загородня

Дата захисту: « » грудня 2023 р.

Оцінка _____
Підпис членів ЕК:

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СЕНСОРНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ ТРЕТЬОГО РОКУ ЖИТТЯ	
1.1. Поняття сенсорного розвитку дітей дошкільного віку.....	7
1.2. Особливості сенсорного розвитку дітей дошкільного віку	17
1.3. Педагогічні умови сенсорного розвитку дітей дошкільного віку	27
1.4. Роль педагога у сенсорному розвитку дошкільників.....	38
Висновки до першого розділу	44
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПЕРЕВІРКИ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ.....	45
2.1. Визначення педагогічних умов сенсорного розвитку дітей... ..	45
2.2. Формувальний етап дослідження	61
2.3. Аналіз результатів дослідження	72
Висновки до другого розділу	81
Рекомендації вихователям.....	82
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85
ДОДАТКИ.....	90

ВСТУП

Демократичні процеси, які відбуваються у нашій державі, вимагають впровадження нових вимог до освіти, зокрема дошкільної освіти. Про це свідчать нормативні документи в галузі освіти: Закон України «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція).

Одним із головних завдань є сформувати в дітей цілісної картини світу, формувати в них сенсорну культуру, необхідну для подальшого гармонійного розвитку дошкільнику. Правильне сприйняття форм, кольорів та величин предметів необхідні дітям для подальшого успішного розвитку.

Суспільство чекає від молодого покоління вміння спілкуватися і дискутувати, розуміти стан інших людей в різних ситуаціях і на основі цього адекватно вибудовувати свою поведінку, поважати інших людей і вміти проявляти до них співчуття й емпатію. Від відносин, які склалися у дитини в дошкільному віці, залежить її подальший соціальний і особистісний розвиток. Тому сьогодні збільшується інтерес науковців до проблеми формування ключових компетентностей у дітей дошкільного віку.

Дослідження відомих присологів (Н.Венгера, О. Запорожця, О.Пілюгіної, Л. Венгера), зазначають, що без організації сенсорного розвитку, сприйняття дітей є поверхневим, дітям важно повноцінно засвоїти матеріал та розвиватися розумова та психічно.

Тако ж психологи довели, що ранній вік є найкращим для сенсорного розвитку. Так психолог О. Запорожець вивчав розвиток сприймання в дошкільному віці, а Н. Венгер досліджував проблему сенсорного розвитку у дітей від народження до шести років.

Сучасні психологи і педагоги (І. Барташнікова, О. Борисова, Т. Галанова, Т. Денисенко, Л. Лохвицька, Т. Піроженко тощо) значну увагу приділяють дослідженню різних аспектів проблеми формування сенсорної культури в дітей третього року життя. Так, Л. Лохвицька [38] досліджувала розвивальне

предметне середовище в закладах дошкільної освіти; Т. Денисенко [15] пов'язувала сенсорно-пізнавальний розвиток дітей третього року життя з формуванням обдарованої особистості; О. Борисова [7] висвітлювала вплив ігрового середовища на формування творчої особистості; Т. Галанова [11] акцентувала увагу на розвиваючих іграх дітей до 3-х років; С. Лобода [37], В. Пілюгіна [49] розробили розвивальні ігри та вправи з сенсорного розвитку для дітей третього року життя.

Отже, актуальність проблеми, її соціальна значущість та недостатня висвітленість у психолого-педагогічній літературі зумовили вибір теми нашого дослідження: **«Педагогічні умови формування основ сенсорної культури в дітей третього року життя».**

Об'єкт дослідження: сенсорний розвиток дітей третього року життя.

Предмет дослідження: педагогічні умови сенсорного розвитку дітей третього року життя.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати педагогічні умови сенсорного розвитку дітей третього року життя та експериментально перевірити їх ефективність.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну та методичну літературу з теми дослідження.
2. З'ясувати сутність поняття «сенсорний розвиток» та його особливості дітей третього року життя.
3. Виявити критерії, показники і схарактеризувати рівні сенсорного розвитку дітей третього року життя.
4. Розробити систему роботи із сенсорного розвитку дітей третього року життя.
5. Розробити методичні рекомендації вихователям щодо сенсорного розвитку дітей третього року життя.

Гіпотеза дослідження: процес сенсорного розвитку дітей третього року життя буде більш ефективно проходити за таких умов: урахування рівнів сенсорного розвитку дітей третього року життя; проведення ігор-занять у системі; закріплення отриманих сенсорних знань і перцептивних умінь під час ігрової, трудової та самостійної діяльності.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз літератури та досліджень науковців;
- емпіричні (педагогічний експеримент, анкетування вихователів, методи математичної обробки одержаних даних) для виявлення рівнів сенсорного розвитку, перевірки ефективності розробленої системи роботи, узагальнення одержаних результатів.

Теоретична значущість дослідження полягає в обґрунтуванні педагогічних умов сенсорного розвитку дітей третього року життя.

Практична значущість полягає в розробленні системи роботи із сенсорного розвитку дітей третього року життя в процесі ігор-занять. Матеріали дослідження можуть бути використані в закладах дошкільної освіти, в процесі підготовки майбутніх вихователів.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 100 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Поняття сенсорного розвитку дітей дошкільного віку

Сенсорний розвиток є надзвичайно важливим аспектом дитячого розвитку. Цей процес включає в себе сприйняття та обробку інформації з навколишнього середовища за допомогою різних органів чуття. У психології та педагогіці цей аспект розвитку дітей досліджується як один із ключових факторів формуванні їхньої особистості та здібностей.

Сенсорний розвиток у дітей дошкільного віку є основним складником їхнього загального розвитку. У цьому віці діти починають активно вивчати світ навколо себе, і сенсорний досвід відіграє важливу роль у цьому процесі. Діти використовують свої органи чуття, такі як зір, слух, дотик, смак і запах, для отримання інформації про навколишній світ та взаємодії з ним.

Сенсорний розвиток у дітей дошкільного віку включає в себе розвиток різних аспектів, таких як сприйняття, сприйняття просторових відношень, розвиток моторики, координація рухів і багато інших навичок. Цей процес є динамічним і постійно змінюється відповідно до вікових та індивідуальних особливостей кожної дитини.

Сенсорний розвиток також має великий вплив на інші аспекти дитячого розвитку, такі як пізнавальний розвиток, мовленнєвий розвиток та соціальний розвиток. Наприклад, розвиток сприйняття і розрізнення звуків сприяє розвитку мовлення, оскільки дитина навчається розрізняти звуки мови і розуміти їх значення. Сприйняття різних текстур і форм об'єктів допомагає дитині розвивати свою моторику і координацію рухів [1].

Значення сенсорного розвитку в педагогіці не може бути переоцінене. Розуміння та підтримка цього аспекту розвитку дитини допомагає створити сприятливі умови для її відповідного зростання та навчання. Педагоги повинні бути уважними до потреб і можливостей кожної дитини у сенсорному розвитку і

надавати їм можливість активно взаємодіяти з навколишнім середовищем через різні види діяльності.

Крім того, сенсорний розвиток може бути використаний для вдосконалення процесу навчання. Діти вчаться краще, коли вони можуть бачити, чути, доторкатися та відчувати навколишній світ. Педагоги можуть використовувати сенсорні матеріали і методи навчання, щоб зробити навчальний процес більш цікавим та ефективним для дітей.

У педагогіці і психології існують різні теоретичні підходи до розуміння сенсорного розвитку. Наприклад, за теорією Жана Піаже, сенсорний розвиток відбувається через стадії когнітивного розвитку, і діти проходять через різні етапи у розумінні світу навколо себе. Інші психологи, такі як Ерік Еріксон, підкреслюють важливість сенсорного досвіду в формуванні особистості та ідентичності дитини.

Роль сенсорного розвитку в загальному психофізичному розвитку дітей надзвичайно важлива. Сенсорний розвиток становить основу для багатьох інших аспектів розвитку дитини та впливає на її загальний фізичний, когнітивний і емоційний стан.

По-перше, сенсорний розвиток є фундаментальною складовою фізичного розвитку дітей. У процесі сприйняття навколишнього світу через різні органи чуття, діти розвивають свою моторику і координацію рухів. Наприклад, коли дитина доторкається до різних текстур або намагається взяти предмети різної форми і розміру, це сприяє розвитку її моторики і допомагає вивчити основні рухи.

По-друге, сенсорний розвиток впливає на когнітивний розвиток дітей. Сприйняття і обробка інформації з навколишнього світу через органи чуття є важливими етапами у розвитку пізнавальних навичок дітей. Наприклад, діти навчаються розрізняти різні звуки, форми і кольори, що допомагає їм розвивати спроможності сприймати і аналізувати інформацію.

По-третє, сенсорний розвиток впливає на емоційний розвиток дітей. Сприйняття навколишнього світу через органи чуття може викликати різні емоції і відчуття у дітей. Наприклад, дотик до приємної текстури може викликати радість, а неприємна або страшна ситуація може викликати страх або тривогу. Розуміння та керування цими емоціями також є важливою частиною сенсорного розвитку.

Загалом, сенсорний розвиток дітей є основою для їхнього загального психофізичного розвитку. Він допомагає дітям сприймати і взаємодіяти з навколишнім світом, розвивати свої рухові і пізнавальні навички, а також вчитися керувати своїми емоціями і відчуттями. Сенсорний розвиток також підготовлює дітей до навчання в школі, де вони використовуватимуть свої сенсорні навички для навчання читанню, письму, математиці та іншим предметам.

Тому педагоги та батьки повинні надавати належну увагу сенсорному розвитку дітей і створювати для них сприятливі умови для експериментування і вивчення навколишнього світу. Важливо пам'ятати, що кожна дитина розвивається індивідуально, і педагоги повинні враховувати їхні потреби та можливості у цьому процесі [22].

Сенсорний розвиток має глибокий і нерозривний зв'язок з іншими аспектами дитячого розвитку, такими як мовленнєвий, когнітивний і соціальний. Цей взаємозв'язок відіграє важливу роль у формуванні повноцінної особистості дитини та її здатностей.

Спрощено кажучи, сенсорний розвиток є базою для інших аспектів дитячого розвитку. Якщо дитина не розвине свої органи чуття і не навчиться сприймати навколишній світ, то це може негативно позначитися на її можливостях у інших сферах [2].

Зокрема, сенсорний розвиток має прямий зв'язок з мовленнєвим розвитком. Дитина вивчає звуки мови і їх значення через слух і зір, а також

через відчуття дотику та руху рота та губ. Розвиток артикуляційних навичок і мовленнєвого апарату залежить від того, наскільки дитина може сприймати й реагувати на звуки та інші аспекти мови.

Когнітивний розвиток також пов'язаний із сенсорним розвитком. Сенсорні враження і досвід допомагають дитині формувати категорії і уявлення про навколишній світ. Наприклад, коли дитина доторкається до гарячої речі, вона навчається про поняття "гаряче" і розуміє, що треба уникати таких предметів. Сенсорний розвиток сприяє розвитку сприйняття, уваги та пам'яті, які є важливими компонентами когнітивного розвитку.

Соціальний розвиток дитини також взаємозв'язаний з сенсорним розвитком. Дитина вчиться спілкуватися і взаємодіяти з іншими людьми через свої органи чуття. Наприклад, дитина вивчає, як реагують інші люди на її власні дії та вирази обличчя, використовуючи зоровий та слуховий сприйняття. Цей процес допомагає дитині розвивати навички спілкування, емпатії та розуміння соціальних ситуацій.

Основні складові сенсорного розвитку в дітей дошкільного віку включають зоровий, слуховий, відчуття дотику, відчуття смаку і запаху. Кожен із цих аспектів відіграє важливу роль у сприйнятті і взаємодії дитини з навколишнім світом і формуванні її сенсорних навичок [40].

Зоровий розвиток включає в себе сприйняття світла і кольору, розрізнення форм та об'єктів, а також координацію рухів очей. Для дітей дошкільного віку це особливо важливий аспект, оскільки вони активно досліджують навколишній світ і вчать розрізняти різні об'єкти і їх характеристики.

Слуховий розвиток включає в себе сприйняття звуків, їх розрізнення та розуміння. Діти вивчають різні звуки, від мовлення до звуків природи, і вчать реагувати на них. Слуховий розвиток також є важливим для розвитку мовленнєвих навичок, оскільки діти навчаються розрізняти звуки мови і використовувати їх у мовленні.

Відчуття дотику допомагає дитині розуміти текстури та форму об'єктів, а також визначати їхню температуру та жорсткість. Діти активно використовують відчуття дотику для дослідження світу і взаємодії з ним.

Відчуття смаку і запаху дозволяє дітям розрізнити різні смаки і аромати. Це важливо для формування їхнього смакового вподобання та харчових звичок.

Усі ці складові сенсорного розвитку взаємопов'язані і впливають одне на одного. Наприклад, зоровий розвиток може впливати на слуховий розвиток, оскільки діти навчаються розрізнити об'єкти за їхнім виглядом і формою. З іншого боку, слуховий розвиток може впливати на розвиток мовлення, оскільки звуки мови є важливою частиною мовленнєвого процесу. Відчуття дотику може допомогти дитині краще розуміти текстури та форми об'єктів, що також може впливати на її зоровий розвиток.

Сенсорний розвиток має значний вплив на пізнавальні процеси та активність дітей. Крізь сприймання оточуючого світу через органи чуття, діти активно вчаться і розвиваються, збираючи інформацію та реагуючи на неї.

Спочатку важливо відзначити, що сенсорний розвиток є важливою передумовою для пізнання світу. Інформація, яку діти отримують через зоровий, слуховий, відчуття дотику, відчуття смаку і запаху, є основною основою для їхнього подальшого розвитку. Діти вчаться розрізнити об'єкти, розмірковувати про їхні властивості, класифікувати різні предмети і явища в світі.

Сенсорний розвиток також сприяє розвитку уваги та концентрації дітей. Коли діти активно сприймають і аналізують навколишній світ, вони вчитимуться краще концентрувати увагу на деталях і важливих аспектах. Це, в свою чергу, сприяє їхній здатності до вивчення нових знань і навичок.

Сенсорний розвиток також має великий вплив на розвиток мовленнєвих навичок дітей. Відчуття слуху, зору, смаку і запаху допомагають дітям розрізнити звуки, кольори, смаки та аромати, що становить важливу основу для

розуміння і використання мови. Діти вчаться називати предмети, описувати їх характеристики та сприймати мовлення навколишніх людей.

Сенсорний розвиток також має вплив на соціальні навички дітей. Відчуття дотику, сприйняття слуху та зору допомагають дітям розуміти жестів та виразів обличчя інших людей. Це дозволяє їм легше спілкуватися, розпізнавати емоції і навіть відповідати на них.

Таблиця 1.1 відображає основні етапи розвитку сенсорних навичок у дітей від народження до шести років. У таблиці наведені три вікові періоди: новонародженість - 1 рік, 2 - 3 роки та 4 - 6 років [3].

Ця таблиця допомагає зрозуміти, як сенсорний розвиток дітей еволюціонує та впливає на їхні здібності і сприйняття навколишнього світу в різні вікові періоди дитячого розвитку.

Таблиця 1.1

Зміни в сенсорному розвитку дітей протягом дитячого віку

Віковий період	Зміни в сенсорному розвитку
Новонародженість - 1 рік	- Новонароджені діти мають обмежені сенсорні навички. Поступово розвиваються зоровий і слуховий апарати. Відчуття дотику важливе для розвитку моторики та сприйняття світу.
2 - 3 роки	- Діти починають активно досліджувати навколишній світ. Зоровий і слуховий розвиток сприяє розумінню мови та формуванню сприйняття кольорів і звуків.
4 - 6 років	- Діти розвивають більшу свідомість про навколишній світ. Зоровий розвиток сприяє формуванню навичок читання та розумінню інформації. Слуховий розвиток робить мовлення більш зрілим і грамотним.

Розвиток сенсорних навичок у дітей дошкільного віку відіграє ключову роль у їхній активній участі у навчальних та розвивальних програмах. Сенсорні навички, такі як зорова, слухова, відчуття дотику, відчуття смаку і запаху, є фундаментальними для сприйняття навколишнього світу та розуміння інформації. Ось чому цей аспект розвитку є надзвичайно важливим у педагогічних програмах для дітей дошкільного віку.

Сенсорні навички є основою для розвитку когнітивних здібностей дітей. Здатність відрізняти кольори, форми, звуки, аромати та текстури є передумовою для розуміння та класифікації предметів та явищ у світі. Це допомагає дітям розвивати логічне мислення, аналізувати інформацію та робити висновки. Наприклад, здатність розпізнавати літери та числа на основі зорового сприйняття є важливою для навчання читанню та математиці.

Сенсорний розвиток також впливає на розвиток мовлення дітей. Зоровий та слуховий вхідні сигнали грають роль у формуванні зв'язків між словами і їхнім звучанням, що допомагає дітям розвивати фонемну свідомість і вимовляти слова коректно. Діти вчаться називати предмети та описувати їх характеристики, використовуючи свої сенсорні навички.

Сенсорний розвиток також впливає на соціальну взаємодію дітей. Вміння сприймати жести та вирази обличчя інших людей допомагає дітям розуміти їхні емоції та реакції. Це сприяє покращенню комунікативних навичок та взаєморозуміння в соціальному середовищі.

Психологічні та педагогічні теорії, що розглядають сенсорний розвиток дітей, грають важливу роль у визначенні підходів до навчання та виховання дітей дошкільного віку. Ці теорії враховують розвиток органів чуття, сприйняття та обробку інформації в дитячому віці.

Однією з важливих психологічних теорій, що стосуються сенсорного розвитку, є теорія Жана Піаже. Він розглядає розвиток сенсорних навичок як

одну з основних стадій когнітивного розвитку дитини. За його теорією, на початкових етапах діти активно взаємодіють із світом через зорове сприйняття, відчуття дотику та інші сенсорні входи. Вони навчаються розрізняти об'єкти та їхні властивості, що є важливою передумовою для подальшого розвитку мислення та інтелекту [23].

Ще однією важливою психологічною теорією є теорія розвитку розроблена Еріком Еріксоном. Він розглядає сенсорний розвиток в контексті соціального розвитку дитини. За його теорією, на різних етапах дитячого розвитку діти намагаються вирішити конкретні психосоціальні завдання, пов'язані з ідентичністю та соціальною взаємодією. Сенсорні навички допомагають дітям впізнавати інших та взаємодіяти з ними, що сприяє їхньому соціальному розвитку.

Також важливою педагогічною теорією є методика Монтесорі, розроблена Марією Монтесорі. Ця методика акцентує увагу на самостійному вивченні та дослідженні дітьми світу через сенсорні засоби. М. Монтесорі вірила, що діти навчаються краще через активне використання своїх сенсорних здібностей, таких як відчуття дотику, слух та зір. Вона розробила спеціальні матеріали та ігри, які сприяють розвитку сенсорних навичок та незалежності у дітей.

Крім того, теорія О. Леонтаєва про психічний розвиток дитини враховує важливість сенсорного досвіду у формуванні психічних функцій. Відповідно до цієї теорії, діти активно взаємодіють із світом через сенсорні стимули, що сприяє розвитку їхніх здібностей та інтелекту.

Зовнішнє середовище та стимулювання сенсорного розвитку грають важливу роль у формуванні основ сенсорних навичок у дітей дошкільного віку. Це період, коли діти активно досліджують навколишній світ через свої органи чуття, і вплив зовнішнього середовища має значущий вплив на їхній сенсорний розвиток.

Зоровий розвиток дітей залежить від наявності різноманітних візуальних стимулів у їхньому оточенні. Яскраві кольори, різноманітні форми та рисунки на іграшках та малюнках сприяють розвитку зорового сприйняття. Також важливо, щоб діти мали можливість спостерігати природу, різні об'єкти та живих істот у реальному світі, що допомагає розширювати їхнє зорове поле.

Слуховий розвиток обумовлений наявністю акустичних стимулів. Музика, звуки природи та голоси інших людей впливають на розвиток слухового сприйняття дітей. Розмовляйте з дітьми, співайте разом з ними та надавайте їм можливість слухати різні мелодії та звуки [4].

Відчуття дотику та відчуття тиску також важливі для сенсорного розвитку. Гра з різними текстурами, такими як гладкість, шорсткість, м'якість і жорсткість, допомагає дітям розпізнавати та реагувати на різні відчуття на шкірі. Грати з піском, глиною та іншими матеріалами також сприяє розвитку відчуття дотику.

Смакові та запахові відчуття розвиваються через різноманітні харчові продукти та аромати. Діти повинні мати можливість спробувати різні смаки та нюхати різні запахи. Готуючи разом з дітьми їжу або проводячи смакові експерименти, батьки і вихователі можуть сприяти розвитку смакових та запахових відчуттів.

Зовнішнє середовище має велике значення для стимулювання сенсорного розвитку дітей. Створення сприятливого середовища з різноманітними сенсорними враженнями допомагає дітям краще розуміти та сприймати світ навколо себе. Педагоги та батьки повинні активно працювати над тим, щоб навколишнє середовище було багатим на стимули для всіх п'яти сенсорних органів дітей [41].

Для планування та впровадження ефективних педагогічних заходів у сфері сенсорного розвитку дітей дошкільного віку важливо мати можливість оцінювати та вимірювати рівень їхнього сенсорного розвитку. Оцінка сенсорного розвитку відіграє ключову роль у визначенні потреб дітей, виявленні

можливих відхилень та визначенні ефективних стратегій для подальшого розвитку. Для цього використовуються різні способи та інструменти.

Один із основних способів оцінки сенсорного розвитку дітей - це спостереження. Вихователі та педагоги вивчають, як діти реагують на різні сенсорні стимули, як вони взаємодіють з навколишнім середовищем, які сенсорні навички вони проявляють. Це спостереження дозволяє отримати детальну інформацію про індивідуальний сенсорний розвиток кожної дитини.

Для більш об'єктивної оцінки сенсорного розвитку використовують стандартизовані тести та шкали. Ці інструменти дозволяють виміряти рівень сенсорних навичок дитини на основі конкретних завдань та критеріїв. Наприклад, тести можуть включати завдання на розрізнення кольорів, фігур, відчуття дотику, сприйняття звуків тощо. Результати тестів надають об'єктивну інформацію про рівень сенсорного розвитку та можуть бути використані для подальшого планування навчальних програм.

Також важливим інструментом для оцінки сенсорного розвитку є анкетування батьків і вихователів. Вони можуть надати важливу інформацію про сприйняття дитиною навколишнього середовища, її здатність до різних сенсорних дій, якість її реакцій на певні стимули.

Для дітей, які мають специфічні сенсорні потреби або відхилення у сенсорному розвитку, може бути проведений більш детальний асесмент за допомогою спеціалізованих фахівців, таких як окулісти, логопеди, реабілітологи та інші спеціалісти. Це допомагає виявити можливі порушення та розробити індивідуальні плани підтримки та розвитку для цих дітей.

1.1 Особливості сенсорного розвитку дітей раннього і дошкільного віку

Ранній і молодший дошкільний вік є періодом значного росту та розвитку сенсорних навичок у дітей. У цьому віці діти активно досліджують світ навколо себе через сприймання різних сенсорних вражень. Сенсорний розвиток в цьому

віці пов'язаний із формуванням базових сенсорних вмінь і навичок, таких як реакція на звуки, світло, темряву, температуру та текстури. Діти у цьому віці вивчають світ через сенсорні органи, сприймаючи і аналізуючи інформацію через відчуття смаку, запаху, торкання та слуху.

Завдяки розвитку сенсорних навичок у ранньому й молодшому дошкільному віці, діти набувають здатності сприймати світ більш об'єктивно та систематично. Вони можуть розрізняти різні текстури, колір, форму та величину предметів. Це допомагає їм розвивати певні сенсорні навички, які стануть основою для подальших академічних та життєвих досягнень.

У старшому дошкільному віці діти продовжують розвивати свої сенсорні навички, але цей процес стає більш складним і вдосконаленим. Вони стають більш свідомими спостерігачами та більш активно вивчають світ навколо себе. Діти можуть уявляти і творити різні сенсорні образи, спираючись на свої знання та досвід [24].

У цьому віці діти розвивають здатність до аналізу та порівняння сенсорних вражень. Вони можуть розпізнавати подібності та відмінності між різними предметами та явищами, а також розуміють, які сенсорні враження можуть бути пов'язані між собою. Наприклад, вони можуть розуміти, що об'єкти з однаковою формою можуть мати різний колір або текстуру.

Розвиток основних сенсорних систем у дітей дошкільного віку – це надзвичайно важливий аспект їхнього фізичного, психологічного та когнітивного розвитку. Основні сенсорні системи, такі як зір, слух, дотик, смак та запах, грають ключову роль у сприйнятті та розумінні світу довкола нас. Розглянемо кожну з цих сенсорних систем детальніше [5].

Зір – це одна з найважливіших сенсорних систем, яка відповідає за сприйняття світла та кольорів. У дошкільному віці діти починають активно розвивати свій зіровий апарат. Вони навчаються розрізняти різні кольори, форми та величини предметів, а також сприймати рухи об'єктів навколо них. Розвиток

зіру важливий для подальшого навчання, оскільки більшість інформації у навчальному середовищі передається через зоровий контакт.

Слух – це інша сенсорна система, яка починає активно розвиватися у дошкільному віці. Діти вивчають різні звуки та звукові комбінації, розрізняють мову та музику, вчаться сприймати інформацію через слух. Розвиток слуху важливий для мовного розвитку та здатності спілкуватися з іншими людьми [42].

Дотик – це сенсорна система, яка включає в себе сприйняття торкання та температури. Діти дошкільного віку активно досліджують світ навколо себе через дотик. Вони розрізняють гладкість та шорсткість поверхонь, вчаться реагувати на різні температурні зміни. Розвиток дотику допомагає дітям розвивати координацію рухів та вміння взаємодіяти з навколишнім середовищем.

Смак та запах – це сенсорні системи, які допомагають дітям розрізняти смаки та аромати. У дошкільному віці діти починають виявляти власні вподобання в їжі та розрізняти різні смакові відчуття. Вони також вчаться розпізнавати запахи навколишнього середовища та реагувати на них [61].

Особливості розвитку моторики та координації рухів у дошкільному віці мають значущий вплив на сенсорний розвиток дітей. У цьому віці діти поступово вдосконалюють свої рухові навички та набувають здатності до кращого сприйняття і реагування на сенсорні подразники.

Розвиток моторики у дошкільному віці відбувається на двох основних рівнях: груба та дрібна моторика. Груба моторика включає в себе рухи всього тіла та дозволяє дітям виконувати різноманітні фізичні завдання, такі як біг, стрибки, ковзання, лазіння та інші активні дії. Дрібна моторика, навпаки, охоплює рухи дрібних м'язів, таких як рука, пальці, що дозволяє дітям виконувати точні та обмірковані дії, наприклад, малювати, ліпити, писати,

робити пазли та інші завдання, які вимагають дотримання точності та координації.

Координація рухів також важлива у формуванні сенсорного розвитку дітей. У дошкільному віці вони навчаються керувати своїми рухами та взаємодіяти з навколишнім середовищем. Наприклад, діти вчаться точно малювати або писати літери, розвиваючи координацію рухів руки та очей. Крім того, координація рухів допомагає дітям активно взаємодіяти з предметами, відчувати їх текстури, форми та властивості.

Розвиток моторики та координації рухів у дошкільному віці також впливає на розвиток сенсорних систем, таких як дотик та зір. Коли діти розвивають дрібну моторику, вони набувають здатності до точної взаємодії з предметами та сприймання їх сенсорних властивостей. Наприклад, діти можуть краще відчувати текстури, розрізняти форми та кольори, що сприяє їхньому зіровому та дотиковому розвитку.

Пластичність сенсорного розвитку дітей дошкільного віку визначається їхньою здатністю до адаптації та змін у реакціях на сенсорні стимули, а також до формування та удосконалення сенсорних навичок. Ця пластичність є основою для подальшого розвитку і впливає на здатність дітей сприймати та розуміти навколишній світ через зоровий, слуховий, дотиковий, смаковий та запашний сприйняття.

Пластичність сенсорного розвитку має свої періоди найбільшої чутливості, коли дитина найкраще вправляє свої сенсорні системи та здатна найефективніше адаптуватися до оточуючого середовища. Один з таких періодів - ранні роки життя, коли дитина активно вивчає світ через сенсорні враження. У цей період дитячий мозок дуже активний у формуванні сенсорних зв'язків та розвитку сенсорних навичок.

Ще одним важливим періодом є дошкільний вік, коли пластичність сенсорного розвитку досягає свого піку. У цей час діти активно розвивають зір,

слух, дотик, смак і запах, сприймаючи нові сенсорні враження та вивчаючи їх. Важливо зауважити, що період найбільшої чутливості може тривати впродовж років і відмінно впливає на подальший сенсорний розвиток.

Сенсорний розвиток також пластичний з позиції впливу навколишнього середовища. Саме в цей час діти найбільш схильні до впливу зовнішніх факторів на свій сенсорний розвиток. Наприклад, якщо дитина має можливість експериментувати з різними сенсорними враженнями, такими як торкання до різних текстур, або експериментує зі смаками та запахами, це сприяє розвитку її сенсорних навичок [6].

Однак, важливо пам'ятати, що вплив навколишнього середовища може бути як позитивним, так і негативним. Стимування сенсорних вражень або недостатні можливості для розвитку сенсорних навичок можуть призвести до затримок у сенсорному розвитку. Тому важливо, щоб педагоги та батьки створювали сприятливі умови для розвитку сенсорних навичок дітей та надавали їм можливість вивчати світ навколо себе через різні сенсорні дослідження та ігри [43].

Розвиток сенсорних навичок у дітей дошкільного віку є надзвичайно важливою складовою їхнього підготовчого процесу до школи та майбутнього успішного навчання та адаптації у шкільному середовищі. Сенсорні навички включають в себе здатність до сприйняття та обробки інформації через зоровий, слуховий, дотиковий, смаковий та запаховий сприйняття. Важливість цих навичок для майбутнього навчання та адаптації дитини у школі важко переоцінити.

Сенсорні навички впливають на навчання у школі в різних аспектах. Перш за все, розвинені сенсорні системи сприяють здатності дитини до концентрації та уваги, що є важливими компонентами успішного навчання. Діти з розвинутими сенсорними навичками здатні краще фокусуватися на завданнях, слухати вчителя та сприймати інформацію.

Крім того, сенсорні навички впливають на мовний розвиток дітей. Здатність до слухового сприйняття допомагає їм легше розуміти мову, вчить розрізняти звуки та відтінки мови, що сприяє розвитку навичок читання, письма та мовлення. Сенсорний розвиток також впливає на розвиток мовлення через здатність до сприйняття та розуміння інтонації, ритму та інших аспектів мови.

Основні сенсорні системи також впливають на розвиток математичних навичок. Наприклад, розвинене зіркове сприйняття допомагає дітям легше розрізняти геометричні фігури та відношення між ними. Дотикове сприйняття допомагає вони краще розуміти поняття кількості та величини.

Сенсорні навички також впливають на соціальний розвиток дітей. Здатність сприймати та розуміти сенсорні сигнали від інших дітей та вчителів допомагає у взаємодії та спілкуванні з оточуючими. Діти з розвинутими сенсорними навичками можуть краще розуміти емоційний стан інших людей, що сприяє побудові позитивних міжособистісних відносин.

Сенсорний розвиток у дошкільному віці грає важливу роль у формуванні сприйняття простору та часу у дітей. Ці два аспекти є важливими для розвитку пізнавальних навичок, а також для успішного навчання та адаптації в соціумі [25].

Сприйняття простору включає в себе здатність дитини розуміти та інтерпретувати оточуючий фізичний світ. Розвинене просторове сприйняття допомагає дітям в орієнтації в просторі, розумінні відстаней, розмірів та взаємного розташування об'єктів. Наприклад, діти з розвинутим просторовим сприйняттям легше впораються з завданнями на розміщення предметів відносно один до одного або визначення напрямку руху.

Сенсорний розвиток впливає на просторове сприйняття через різні сенсорні системи. Наприклад, зорове сприйняття допомагає дитині сприймати об'єкти в просторі, розрізняти їх форми та кольори. Дотикове сприйняття дозволяє відчувати текстури поверхонь та розуміти їх структуру. У свою чергу,

слухове сприйняття може вказувати на розташування звукових джерел у просторі. Усі ці сенсорні системи спільно працюють, допомагаючи дитині створювати комплексне уявлення про оточуючий простір.

Сприйняття часу також важливо для розвитку дитини і має багато спільних рис із сприйняттям простору. Діти повинні розуміти послідовність подій, визначати тривалість дій та інтервалів часу. Сенсорний розвиток впливає на це сприйняття через важливі аспекти, такі як зорове сприйняття подій, слухове сприйняття ритмів та інших аспектів звуку, а також дотикове сприйняття тривалості дій.

Зорове сприйняття часу включає в себе здатність відстежувати рух годинникової стрілки, розрізняти день і ніч, а також розуміти послідовність подій у часі. Слухове сприйняття вказує на ритмічність дій та подій, допомагаючи дитині розрізняти темп та тривалість подій. Дотикове сприйняття може вказувати на тривалість дій, особливо у відношенні до власного тіла.

Роль сенсорного розвитку у формуванні сприйняття простору та часу у дошкільному віці важлива для підготовки дитини до майбутнього навчання. У школі діти будуть зустрічатися з різними предметами та завданнями, які вимагають від них розуміння просторових та часових аспектів. Наприклад, це може бути розв'язання геометричних завдань, робота з графіками, аналіз послідовності подій у літературних творах та інше [7].

Особливості розвитку мовлення та комунікативних навичок в контексті сенсорного розвитку є важливою складовою дошкільного періоду. Мовлення та комунікативні навички є ключовими аспектами розвитку дитини, оскільки вони сприяють її здатності спілкуватися, виражати свої думки та розуміти інших. Сенсорний розвиток впливає на розвиток цих навичок у різних аспектах.

Сенсорний розвиток, зокрема зорове сприйняття, впливає на розвиток мовлення. Діти вивчають навколишній світ через сприйняття образів та предметів, що оточують їх. Зоровий сприйняття допомагає їм розрізняти об'єкти

за їхньою формою, кольором та розміром. Ця інформація стає основою для розвитку лексики та образного мислення.

Дотикове сприйняття також важливе для розвитку мовлення. Діти дізнаються про текстури предметів та їхні особливості шляхом дотику. Вони можуть використовувати слова, які описують ці текстури, щоб описати свої враження та поділитися ними з іншими. Дотикове сприйняття сприяє розвитку сенсорного словника та спроможності виражати власні відчуття [44].

Слухове сприйняття грає ключову роль у розвитку мовлення та комунікативних навичок. Діти навчаються слухати звуки та інтонацію мови навколишнього світу. Вони сприймають мовлення інших людей, а потім спробує відтворити його. Через слухове сприйняття діти вчаться вимовляти слова та формувати фрази, а також розрізняти звуки та ритм мови.

Сенсорний розвиток також впливає на розвиток комунікативних навичок, адже він включає в себе сприйняття мови інших людей. Діти вивчають мову через спілкування з батьками, вчителями та однолітками. Вони сприймають мовлення через слухове та зорове сприйняття та вчаться відтворювати його. Крім того, діти вчаться розуміти жести та мімікуляцію, які також є важливими складовими комунікації.

Сенсорний розвиток у контексті розвитку мовлення та комунікативних навичок допомагає дітям створювати зв'язки між сприйнятими сенсорними враженнями та мовленнєвими висловами. Вони вчаться використовувати слова та мовні структури для опису своїх вражень, розмовляючи з іншими. Цей процес сприяє розвитку мовного інтелекту та розширенню словникового запасу.

Сенсорний розвиток у дітей дошкільного віку є складним та багатогранним процесом, який може виявляти відмінності між хлопчиками та дівчатами. Ці відмінності в сенсорному розвитку можуть виникати через біологічні, соціальні та культурні фактори, а також через індивідуальні особливості кожної дитини.

Однією з основних відмінностей в сенсорному розвитку хлопчиків та дівчат є розвиненість різних сенсорних систем. Наприклад, деякі дослідження показали, що хлопчики можуть мати більш розвинену систему відчуття руху та координації, тоді як дівчатка можуть бути більш чутливими до дотику та текстур. Це може впливати на їхні здібності та інтереси в різних видах діяльності, таких як спорт, мистецтво, мануальна робота тощо.

Ще однією важливою відмінністю в сенсорному розвитку є розрізняння кольорів та форм. Деякі дослідження показують, що дівчатка можуть бути більш схильними до розрізнення відтінків кольорів та форм предметів, тоді як хлопчики можуть бути більш уважними до розрізнення рухів та тривимірних об'єктів.

Крім того, в сенсорному розвитку можуть виявлятися індивідуальні відмінності між хлопчиками та дівчатами. Деякі діти можуть бути більш чутливими до певних сенсорних подразників, таких як звуки, світло, аромати, тоді як інші можуть бути менш чутливими. Це може впливати на їхній сприйняття навколишнього середовища та їхню реакцію на різні сенсорні враження.

Соціальні та культурні фактори також можуть впливати на сенсорний розвиток дітей. Наприклад, стереотипи стосовно статевих ролей можуть впливати на те, як діти сприймають різні сенсорні досвіди. В суспільствах, де дівчаткам частіше надають іграшки та активності, пов'язані з кольорами та текстурами, вони можуть розвивати свої сенсорні навички у цих областях більше, ніж хлопчики. Навпаки, хлопчики можуть бути більш схильними до активностей, які вимагають фізичної активності та координації рухів.

Гра та ігрова діяльність відіграють надзвичайно важливу роль у сенсорному розвитку дітей дошкільного віку. Ці форми активності сприяють розвитку різних сенсорних систем, покращують сприйняття навколишнього середовища та розвивають координацію рухів. Гра є основним засобом, за

допомогою якого діти оточують себе сенсорними враженнями та навчаються їх інтегрувати в свій досвід.

Під час гри діти взаємодіють з навколишнім світом і отримують багато сенсорних вражень. Наприклад, граючи в пісочниці, вони відчують текстуру піску, води та предметів, які вони створюють. Гра з різними матеріалами, такими як глина, фарби, пластилін, дозволяє дітям експериментувати з текстурами та формами.

У процесі гри діти розвивають інші сенсорні системи, такі як слух та зір. Вони сприймають звуки різних предметів та взаємодіють з ними, а також розрізняють кольори, форми та розміри об'єктів, що оточують їх [45].

Гра також сприяє розвитку моторики та координації рухів у дітей. Під час гри вони виконують різноманітні рухи, які допомагають вдосконалити свою моторику та вести до покращення координації між рухами рук та ніг. Наприклад, граючи в м'яч, діти розвивають моторику рук та очей, а також вчаться контролювати силу та напрямок кидка.

Окрім цього, гра та ігрова діяльність сприяють розвитку креативності та уяви у дітей. Вони можуть створювати свої власні ігрові сценарії, вигадувати ролі та взаємодіяти з іншими дітьми. Це розвиває їхню здатність до абстрактного мислення та сприяє творчому розвитку [8].

Гра та ігрова діяльність також допомагають дітям розвивати соціальні навички та комунікативні здібності. Вони навчаються спілкуватися, спільно діяти та вирішувати конфлікти з іншими дітьми під час гри. Це сприяє розвитку емоційного інтелекту та здатності спілкуватися з оточуючими.

Важливість педагогічної підтримки та створення сприятливого середовища для розвитку сенсорних здібностей у дошкільників надзвичайно велика і визначає подальший успіх їхнього сенсорного розвитку. У цьому контексті особливо важливо враховувати індивідуальні особливості кожної

дитини та створювати умови, які б дозволяли їй максимально розвивати свої сенсорні здібності.

Педагогічна підтримка включає в себе розробку індивідуальних програм розвитку сенсорних здібностей для кожної дитини. Це може бути важливо для того, щоб враховувати її потреби, інтереси та рівень розвитку. Педагоги повинні проводити спостереження та аналізувати сенсорний розвиток кожної дитини, щоб визначити, які аспекти потребують особливої уваги та підтримки.

Педагогічна підтримка також включає в себе використання різноманітних методів та прийомів для стимулювання сенсорного розвитку. Наприклад, використання спеціальних ігор, завдань та завдань, які сприяють розвитку сенсорних навичок, може бути дуже ефективним. Педагоги повинні створювати різнобарвне та різнотекстурне оточення, яке б дозволяло дітям отримувати різні сенсорні враження.

Створення сприятливого середовища для розвитку сенсорних здібностей також грає важливу роль. Це означає забезпечення доступу до різних матеріалів і ресурсів, які стимулюють сенсорний розвиток. До цих матеріалів можуть входити текстильні тканини різної текстури, різнокольорові фарби, пластилін, пісок, водяні розчини з різними ароматами тощо. Важливо, щоб діти мали можливість експериментувати та досліджувати ці матеріали [26].

Для дошкільників важливо враховувати їхні індивідуальні темпи розвитку та давати їм достатньо часу на освоєння нових сенсорних навичок. Педагоги повинні бути терплячими та відкритими до власних потреб кожної дитини.

Сприятливе середовище також передбачає можливість вільної гри та самовираження дітей. Важливо створити атмосферу, де діти відчують себе комфортно та вільно, щоб вони могли виражати свої сенсорні враження та ідеї через мистецтво, мануальну роботу, музику та інші форми творчості.

1.3 Педагогічні умови сенсорного розвитку дітей раннього і дошкільного віку

Планування та організація спеціалізованого сенсорного середовища: створення комфортних умов для розвитку дітей через різноманітні сенсорні стимули є однією з ключових складових ефективної педагогічної роботи в закладах дошкільної освіти. Сенсорний розвиток дітей дошкільного віку вимагає особливої уваги та грамотного підходу, оскільки саме на цьому етапі формується основа для подальшого когнітивного, психоемоційного та фізичного розвитку дитини.

Сенсорний розвиток включає в себе розвиток всіх п'яти основних сенсорних систем: зорової, слухової, відчуттів температури та тиску, відчуттів запаху та смаку, а також дотикового відчуття. Організація спеціалізованого сенсорного середовища в дошкільному навчальному закладі є важливим завданням для стимулювання цього розвитку у дітей.

Першим етапом у створенні спеціалізованого сенсорного середовища є планування. Воно включає в себе визначення мети та цілей, які педагоги прагнуть досягти через цей процес. Важливо враховувати вікові та індивідуальні особливості дітей, а також враховувати їхні інтереси та потреби. Педагоги повинні також мати на увазі наявність необхідних ресурсів та обладнання для реалізації запланованих активностей.

Однією з ключових складових спеціалізованого сенсорного середовища є створення комфортних умов для розвитку дітей. Це означає, що приміщення, де проводяться сенсорні заняття, повинно бути безпечним та зручним для дітей. М'які килими, яскраві кольори на стінах, приємна музика утворюють приємну атмосферу для дітей, де вони можуть спокійно досліджувати світ навколо себе.

Різноманітні сенсорні стимули важливі для розвитку дітей. Зорові стимули можуть бути представлені через різноманітні кольорові картини, малюнки, а також групові активності, які спонукають до співпраці та спільної діяльності.

Слухові стимули можуть бути забезпечені за допомогою музики, віршів та розповідей, що стимулюють уяву та мовний розвиток.

Однак не менш важливі інші сенсорні системи. Дотиковий розвиток дітей може бути підтриманий через різні матеріали для дотику, такі як текстильні зразки, пластилін або конструктори. Відчуття температури та тиску можуть бути вивчені через водні та пісочні заняття, де діти можуть відчувати тепло, холод, м'якість або твердість [12].

Важливо також розвивати відчуття запаху та смаку. Для цього можна використовувати ароматерапію, приготування смачних страв разом з дітьми або заняття з використанням ароматичних речовин. Це сприяє розвитку чутливості до запахів і смаків, а також розвиває смакові та нюхові рецептори.

Роль кваліфікованих вихователів і педагогів у створенні інтерактивного сенсорного досвіду в закладах дошкільної освіти є визначальною для успішного розвитку дітей дошкільного віку. Вони відіграють ключову роль у сприянні активному вивченню дітьми навколишнього світу та розвитку їхніх сенсорних навичок.

Кваліфіковані вихователі та педагоги в закладах дошкільної освіти мають завдання створити сприятливе та стимулювальне середовище для сенсорного розвитку дітей. Вони повинні бути добре підготовлені та володіти знаннями про особливості сенсорного розвитку на різних етапах дитячого віку. Це дозволяє їм ефективно вибирати та впроваджувати методи та підходи, що відповідають потребам кожної групи дітей [50].

Кваліфіковані вихователі і педагоги мають здатність сприяти активному використанню сенсорних систем дітьми. Вони створюють інтерактивні завдання та активності, які спонукають дітей до досліджень та вивчення різних сенсорних вражень. Це може включати в себе різноманітні ігри, експерименти та творчі завдання, які дозволяють дітям відкривати нові аспекти світу через свої сенсорні відчуття.

Кваліфіковані вихователі і педагоги розуміють важливість індивідуального підходу до кожної дитини. Вони враховують інтереси, потреби та рівень розвитку кожного малюка, надаючи можливість для самовираження та саморозвитку через сенсорний досвід. Цей індивідуальний підхід сприяє розвитку унікальних сенсорних навичок кожної дитини [30].

Кваліфіковані вихователі і педагоги також володіють важливими навичками спостереження та відслідковування розвитку дітей. Вони уважно спостерігають за тим, як діти реагують на сенсорні стимули, як вони розвивають свої навички та відчуття, і вносять відповідні корективи до своєї роботи. Це дозволяє педагогам впливати на процес сенсорного розвитку та забезпечувати оптимальні умови для кожної дитини.

Кваліфіковані вихователі і педагоги є важливими моделями для дітей у процесі сенсорного розвитку. Вони демонструють дітям, як вивчати світ через свої сенсорні відчуття, як діяти обережно та дотримуватися правил безпеки. Вони сприяють формуванню у дітей позитивного ставлення до сенсорного досвіду та відчуттю радості від відкриття нового.

У педагогічних умовах сенсорного розвитку дітей дошкільного віку, кваліфіковані вихователі і педагоги виступають не просто як вчителі, але і як наставники, співтворці та джерела натхнення для маленьких дослідників. Вони відіграють важливу роль у створенні інтерактивного сенсорного досвіду, який сприяє гармонійному розвитку дітей та готує їх до подальших навчальних викликів та життя в сучасному світі.

Застосування мультимедійних засобів для сприяння сенсорному розвитку дітей дошкільного віку є важливим аспектом сучасної педагогіки. Ці засоби допомагають створити інноваційні та привабливі умови для вивчення навколишнього світу через сенсорні відчуття, розвиваючи в дітях навички сприйняття, обробки та реагування на різні сенсорні інформації.

Мультимедійні засоби, такі як комп'ютери, планшети, інтерактивні дошки та проектори, можуть бути використані для створення захоплюючих та навчальних ігор, які активно використовують різні сенсорні канали. Наприклад, мультимедійна гра може допомогти дітям вивчати кольори та форми через торкання до екрану, аудіо-візуальні вправи можуть розвивати слухову та зорову сприйнятливність, а інтерактивні завдання можуть сприяти розвитку дотикових навичок.

Мультимедійні засоби також можуть використовуватися для вивчення мови та мовлення. Вони дозволяють дітям слухати та повторювати слова та фрази, розвиваючи мовну чутливість та артикуляцію. За допомогою аудіо-візуальних матеріалів, діти можуть вчити нові слова та вдосконалювати свої мовні навички в цікавий та захоплюючий спосіб.

Однією з переваг мультимедійних засобів є їхні можливості для індивідуалізації навчання. Завдяки програмному забезпеченню, яке враховує рівень розвитку кожної дитини, можливо створити персоналізовані завдання та завдання, враховуючи їхні потреби та навички. Це дозволяє кожній дитині розвиватися власним темпом та з врахуванням її індивідуальних особливостей.

Мультимедійні засоби можуть бути використані і для розвитку моторики та координації. Вони можуть пропонувати дітям ігри та завдання, які вимагають руху, дотику до екрану або контролю над мишкою. Це сприяє розвитку моторних навичок та допомагає дітям вивчати світ навколо себе через фізичну взаємодію з мультимедійним середовищем.

Важливо враховувати, що застосування мультимедійних засобів в освітньому процесі ЗДО повинно бути обдуманим та збалансованим. Вони не повинні замінювати інші види сенсорного досвіду, такі як фізична активність, спілкування з однолітками та дорослими. Мультимедійні засоби мають бути лише однією з компонентів сенсорного розвитку, яка доповнює і розширює можливості навчання.

Забезпечення безпеки і гігієни в сенсорному середовищі є однією з найважливіших складових організаційних засад сенсорного розвитку в закладах дошкільної освіти. Враховуючи особливості цього процесу та безпосередню взаємодію дітей з різноманітними сенсорними стимулами, необхідно дотримуватися правил обходу зі стимулами та використання засобів особистої гігієни, щоб забезпечити безпеку та здоров'я дітей.

Діти в дошкільному віці дуже цікаві та допитливі, і їхнє сенсорне сприйняття є дуже активним. Однак, разом з цією активністю приходить і ризик травм та інших небезпек. Тому важливо встановити правила безпеки в сенсорному середовищі і регулярно нагадувати їх дітям [51].

Зокрема, діти повинні знати, як обходитися зі сенсорними матеріалами безпечно. Наприклад, якщо вони працюють з маленькими об'єктами, важливо уникати їх ковзання в рот, щоб уникнути ковзання та заглотування. Діти повинні бути навчені ретельно мити руки перед і після контакту з сенсорними матеріалами, а також уникати надмірного тиску та бруду на очі та обличчя.

Засоби особистої гігієни грають також важливу роль у сенсорному середовищі. Діти повинні бути навчені використовувати серветки або папірні рушники для витирання рук після гри або роботи з сенсорними матеріалами. Важливо також підтримувати чистоту і порядок в сенсорному середовищі, регулярно мити та дезинфікувати сенсорні матеріали та іграшки.

Безпека включає в себе не лише гігієнічні аспекти, але й уникнення можливих травм. Наприклад, сенсорні матеріали повинні бути без гострих або небезпечних країв, а гра з ними має проводитися на м'якому покритті для амортизації можливих падінь.

Педагоги та вихователі також відіграють ключову роль у забезпеченні безпеки і гігієни в сенсорному середовищі. Вони повинні бути уважні та завжди готові втручатися в разі потреби. Додатково, педагоги повинні забезпечувати

нагляд за дітьми під час гри та роботи з сенсорними матеріалами, надавати їм необхідну підтримку та навчати правилам безпеки.

Включення сенсорних ігор та вправ у педагогічний процес для розвитку відчуття дітей є важливою складовою організаційних засад сенсорного розвитку в закладах дошкільної освіти. Нижче наведена таблиця 2.1, яка вказує на різні види сенсорних ігор та вправ, їхні цілі та користь для розвитку відчуття дітей. [52].

Таблиця 2.1

Сенсорні ігри та вправи для розвитку відчуття дітей раннього і дошкільного віку

№	Вид сенсорної гри або вправи	Ціль	Користь для розвитку відчуття дітей
1	Гра з текстурами	Розвиток тактильного відчуття та диференціація текстур	Зміцнення вміння розрізняти різні поверхні та матеріали.
2	Гра на відчуття температури	Сприяння розвитку температурного відчуття	Удосконалення здатності розрізняти тепло та холод.
3	Гра на відчуття ваги	Розвиток кінестетичного відчуття та вагового сприйняття	Усвідомлення ваги предметів та їхніх розмірів.
4	Гра на відчуття смаку	Підвищення гастрономічного відчуття	Розширення смакових вподобань та навичок оцінки їжі.
5	Гра на відчуття запахів	Розвиток ольфакторного відчуття	Удосконалення здатності розрізняти та називати різні запахи.
6	Гра на відчуття звуку	Сприяння аудіторному відчуттю	Розвиток здатності розрізняти та ідентифікувати звуки навколишнього середовища.
7	Гра на відчуття руху	Розвиток кінестетичного відчуття	Усвідомлення рухових можливостей та

		та координації рухів	координація тіла.
8	Гра на відчуття балансу	Розвиток вестибулярного відчуття та рівноваги	Зміцнення рівноваги та вестибулярного сприйняття.

Ця таблиця надає огляд різних сенсорних ігор та вправ, які можуть бути включені в педагогічний процес для сприяння розвитку відчуття дітей дошкільного віку. Кожна з цих ігор має свої унікальні цілі та сприяє розвитку конкретного сенсорного відчуття, що є важливим для гармонійного сенсорного розвитку дітей.

Використання різних матеріалів і іграшок для стимулювання сенсорних рецепторів у дітей дошкільного віку є важливою складовою організаційних засад сенсорного розвитку в дошкільних навчальних закладах. Різні матеріали, такі як текстиль, дерево, пластмаса та інші, надають дітям можливість досліджувати світ через різні сенсорні відчуття, розвиваючи при цьому їхні сенсорні навички та здібності.

Текстильні матеріали, такі як м'які тканини, флокс, фетр тощо, надають можливість дітям досліджувати різні текстури та поверхні. Вони можуть торкатися, гладити, стискати та розтягувати текстильні матеріали, відчуваючи різницю в їхній м'якості, гладкості чи грубості. Такі дії стимулюють тактильне відчуття та допомагають дітям розвивати дотикові навички.

Дерев'яні матеріали та іграшки також мають своє місце в сенсорному розвитку дітей. Дерево має природну текстуру та тепло, що робить його відмінним матеріалом для дослідження. Діти можуть доторкатися до дерев'яних поверхонь, почути звук, коли вони стукають по них, і навіть поспробувати різні форми та структури, які дерево може мати [13].

Пластмасові матеріали та іграшки можуть бути різнорідними за формою, кольором та текстурою. Вони дозволяють дітям використовувати різні сенсорні рецептори для вивчення та розрізнення різних аспектів матеріалу. Діти можуть

стискати, обертати, виштовхувати та маніпулювати пластмасовими іграшками, що сприяє розвитку їхніх моторних навичок та координації.

Використання різних матеріалів і іграшок для стимулювання сенсорних рецепторів також допомагає дітям розширювати свій словниковий запас та розуміння понять. Вони можуть вивчати нові слова, описуючи текстури, кольори, форми та інші характеристики матеріалів і предметів [53].

Організація сенсорних ігор та діяльностей з різними матеріалами в закладах дошкільної освіти важлива для розвитку сенсорних навичок та стимулювання сенсорних рецепторів у дітей. Це допомагає їм краще розуміти і взаємодіяти з навколишнім світом, розвивати координацію та моторику, покращувати мовні навички і розширювати знання.

Створення програм занять, спрямованих на розвиток окремих сенсорних функцій у дітей дошкільного віку, є важливим елементом педагогічних умов сенсорного розвитку в закладах дошкільної освіти. Ці програми забезпечують систематичність та послідовність у навчальному процесі, сприяють гармонійному розвитку різних сенсорних функцій, таких як зір, слух, дотик, запах та смак. Важливо створювати заняття, які надають дітям можливість вивчати світ навколо себе через різні сенсорні відчуття та навички [31].

Програми занять для розвитку зорових сенсорних функцій спрямовані на розвиток відчуття кольорів, форм, розмірів та інших аспектів зору. Діти можуть вивчати різні кольори через малювання, сортування або гру з кольоровими іграшками. Заняття, спрямовані на розвиток слуху, включають в себе прослуховування музики, розпізнавання звуків навколишнього середовища та навіть гру на музичних інструментах.

Сенсорні функції дотику розвиваються через використання різних матеріалів та текстур. Діти можуть досліджувати різні поверхні, ручки, фактури та форми. Програми занять спрямовані на розвиток запахового та смакового

сприйняття можуть включати в себе виготовлення ароматизованих іграшок або готування простих страв з різними смаками.

Важливо, щоб такі програми були різноманітними та цікавими для дітей, сприяли їхньому активному взаємодії з оточуючим світом та розвивали їхні сенсорні навички. Програми занять можуть бути розроблені з урахуванням конкретного віку та індивідуальних потреб кожної групи дітей.

Для створення успішних програм занять, спрямованих на розвиток сенсорних функцій, педагоги повинні бути творчими та інноваційними. Вони можуть використовувати різноманітні матеріали, іграшки, інструменти та техніки, щоб зробити заняття цікавими та ефективними. Також важливо враховувати індивідуальні особливості дітей та створювати програми, які відповідають їхнім потребам та рівню розвитку.

Використання музики і ритмічних занять є важливою складовою педагогічних умов сенсорного розвитку дітей дошкільного віку. Ці заняття спрямовані на розвиток слухового та кінестетичного сприйняття у дітей і мають велике значення для їхнього загального розвитку та підготовки до навчання.

Музика і ритмічні заняття також сприяють розвитку мовлення у дітей. Під час співу та музичних ігор діти вчаться правильно вимовляти слова, розвивають словниковий запас та мелодійне мовлення. Вони також вчаться виразно виражати свої почуття через музику.

Важливо, щоб заняття були цікавими та захоплюючими для дітей. Педагоги можуть використовувати різні музичні стилі, інструменти, рухові ігри та танці, щоб зробити навчання цікавим та різноманітним. Заняття повинні бути адаптовані до віку та індивідуальних потреб кожної групи дітей.

Музика і ритмічні заняття можуть бути також використані для розвитку соціальних навичок. Діти вчаться співпрацювати, слухати інших, дотримуватися правил гри та спільно творити музику. Це сприяє розвитку спільної діяльності та соціальної взаємодії.

Залучення батьків до процесу сенсорного розвитку дітей дошкільного віку є важливою складовою педагогічних умов сенсорного розвитку в дошкільних навчальних закладах. Співпраця між педагогами та батьками сприяє комплексному розвитку дітей та створює сприятливу середовище для формування сенсорних навичок та вмінь.

Однією з ключових завдань є надання батькам порад та рекомендацій для домашніх занять, спрямованих на сенсорний розвиток дітей. Батьки можуть бути підтримкою в розвитку сенсорних навичок своїх дітей, навіть в домашніх умовах. Важливо надавати їм конкретні поради та ідеї, як це робити ефективно.

Поради для батьків можуть включати в себе рекомендації щодо використання різних матеріалів та іграшок для стимулювання сенсорних рецепторів у дітей. Батьки можуть брати участь у сенсорних іграх разом зі своїми дітьми та використовувати різні матеріали, такі як текстиль, дерево, пластмаса та інші.

Крім того, батьки можуть бути закликані до залучення дітей до музичних та ритмічних занять вдома. Вони можуть співати разом з дітьми, грати на музичних інструментах або просто танцювати під музику. Це сприяє розвитку слухового та кінестетичного сприйняття.

Залучення батьків також може включати в себе спільні заняття у природному середовищі. Вони можуть разом з дітьми виходити на прогулянки, досліджувати різні текстури природних матеріалів, спостерігати за змінами в природі та розвивати сприйняття світу через дотик, вид, звук та інші сенсорні відчуття.

Батьки також можуть долучати дітей до готування страв та використовувати цей процес для розвитку сенсорних рецепторів. Заохочувати дітей спробувати різні смаки, аромати та текстури їжі. Це допомагає розвивати смакове та запахове сприйняття.

Важливо надавати батькам конкретні поради, які відповідають віку та індивідуальним особливостям їхніх дітей. Рекомендації можуть бути індивідуалізованими, враховуючи потреби та інтереси кожної дитини.

Моніторинг і оцінка сенсорного розвитку дітей є важливою складовою педагогічних умов сенсорного розвитку в дошкільних навчальних закладах. Цей процес допомагає виявляти індивідуальні потреби дітей та надає можливість коригувати програми та методику роботи для максимального розвитку сенсорних навичок [14].

Моніторинг сенсорного розвитку передбачає систематичний збір і аналіз інформації про сенсорний розвиток кожної дитини. Це може включати в себе спостереження за дітьми під час сенсорних занять, оцінку їхньої реакції на різні сенсорні стимули та завдання. Педагоги можуть також використовувати спеціальні інструменти для оцінки сенсорного розвитку, такі як шкали або тести.

Оцінка сенсорного розвитку дітей дозволяє визначити їхні потреби та досягнення у цій області. Вона включає в себе аналіз зібраної інформації та визначення рівня розвитку сенсорних навичок кожної дитини. Оцінка може бути кількісною або якісною і допомагає визначити, чи досягають діти відповідних цілей у сенсорному розвитку [53].

Однією з важливих функцій моніторингу і оцінки сенсорного розвитку є виявлення індивідуальних потреб дітей. Кожна дитина унікальна, і важливо враховувати її індивідуальні особливості та потреби. Якщо педагог виявляє, що дитина має певні труднощі у сенсорному розвитку, він може вжити додаткових заходів для надання їй підтримки та корекції.

Корекція програм і методів роботи є невід'ємною частиною моніторингу сенсорного розвитку. Якщо педагог виявляє, що дитина має певні проблеми або потреби у покращенні сенсорних навичок, він може змінити підходи та методику роботи для відповідності її потребам. Це може включати в себе

індивідуальні або групові заняття, використання додаткових матеріалів чи інших методів корекції.

Важливо вести спільну роботу з батьками у процесі моніторингу і оцінки сенсорного розвитку. Батьки можуть надавати важливу інформацію про реакцію дітей на сенсорні стимули вдома, і це допомагає педагогам отримувати більш повну картину розвитку кожної дитини. Спільна робота з батьками також сприяє взаєморозумінню та спільній роботі для досягнення найкращих результатів у сенсорному розвитку дітей.

1.4 Роль педагога у сенсорному розвитку дошкільників

Створення стимулювального сенсорного середовища для дітей раннього віку – важливе завдання для педагога, оскільки сенсорний розвиток є ключовим етапом у формуванні різних аспектів розвитку дитини. Дошкільний вік – це час інтенсивного вивчення світу, і саме сенсорний досвід набутий у ранньому дитинстві великою мірою впливає на когнітивний, фізичний та соціальний розвиток дитини.

Педагог має враховувати, що для дітей раннього і дошкільного віку найважливіше – це власний досвід і відчуття. Тому створення спеціального середовища, яке сприяє розвитку їхніх сенсорних здібностей, є дуже важливим завданням.

Основним кроком є облаштування групових кімнат та ігрових місць таким чином, щоб вони були насичені різними сенсорними стимулами. Важливо, щоб діти мали можливість доторкатися до різних текстур – м'яких, грубих, гладких, інших поверхонь. Для цього можна використовувати різні матеріали, такі як тканини різної структури, дерево, метал, пластмасу тощо. Також варто створити зони для гри, де діти можуть взаємодіяти з водою, піском, глиною – це допоможе їм розвивати відчуття сенсорної текстури та консистенції [32].

Педагог повинен також створити середовище, яке сприяє розвитку сенсорної віддачі та координації рухів. Для цього можна використовувати рухливі іграшки, такі як гойдалки, лабіринти, м'ячі різного розміру і фактури. Такі ігри допоможуть дітям розвивати свою моторику та здатність до керування рухами.

Неможливо недооцінювати роль педагога у створенні стимулювального сенсорного середовища. Він повинен бути чутливим до потреб і інтересів кожної дитини, враховувати їхні індивідуальні особливості. Педагог може використовувати різні методи і прийоми, щоб спонукати дітей до активного вивчення світу через сенсорний досвід. Наприклад, він може проводити ігри та завдання, які вимагають використання сенсорних навичок, такі як розміщення об'єктів за їхньою текстурою або фактурою.

Також важливо стимулювати дітей до самостійного дослідження. Педагог може створити різні станції з різними матеріалами, які діти можуть вивчати самостійно. Важливо дозволяти їм вільно експериментувати та виражати свою творчість через сенсорний досвід.

Нарешті, важливо, щоб педагог виявляв терпимість та розуміння, коли діти досліджують світ через сенсорний досвід. Іноді це може призвести до бруду або невеликих беспорядків, але важливо розуміти, що це частина їхнього розвитку.

Використання різноманітних методів та технік для розвитку сенсорних навичок дітей дошкільного віку є важливою складовою ролі педагога в їхньому сенсорному розвитку. Важливо розуміти, що діти в цьому віці активно вивчають світ через свої відчуття, тому різноманітні методи та техніки можуть сприяти їхньому гармонійному розвитку.

Ігри є одним з найефективніших методів для розвитку сенсорних навичок дітей. Різні ігрові сценарії можуть сприяти відчуттю різних текстур, форм та

розмірів. Ігри з водою, піском, гіпсом або різними тканинами допомагають дітям розвивати відчуття доторкання і координацію рухів.

Експерименти – це ще один важливий метод. Діти захоплюються спостереженнями та вивченням того, що відбувається навколо них. Педагог може організувати прості експерименти, де діти можуть випробувати різні матеріали та спостерігати за їхніми властивостями. Наприклад, дослідження реакції різних речовин на воду або спостереження за ростом рослин.

Творчі завдання також допомагають розвивати сенсорні навички. Малювання, ліплення, робота з природними матеріалами, такими як листя або гілки, сприяють розвитку відчуття форм та кольорів. Це також сприяє розвитку творчого мислення та самовираження [33].

Проведення спеціальних занять з розвитку кожного зі сенсорних каналів (зору, слуху, дотику, запаху, смаку) є важливою частиною ролі педагога у сенсорному розвитку дошкільників. Ці заняття спрямовані на стимуляцію кожного сенсорного органу та розширення спектру сприйняття дітьми оточуючого світу.

Для розвитку зорового сприйняття важливо використовувати різні види графічних завдань, малювання, пазли та лото, де діти можуть розрізнити кольори, форми і образи. Слуховий розвиток може бути сприятим музикальним заняттям, розпізнаванню звуків природи, ритмічним іграм і використанню музичних інструментів.

Розвиток дотикового сприйняття дошкільники можуть отримувати через використання різних текстурних матеріалів, конструювання з пластиліну, роботу з різними типами тканин. Запаховий розвиток може бути підтриманий за допомогою ароматерапії, вивчення ароматів різних рослин та продуктів. Смаковий розвиток сприяє використанню різних смакових продуктів та експериментуванню зі смаками [53].

Забезпечення педагогічної підтримки для дітей з особливими потребами у сенсорному розвитку є однією з ключових обов'язковостей педагога в дошкільній освіті. Діти з особливими потребами можуть мати різні види сенсорних відхилень, такі як гіперчутливість або гіпоалгізія, затримка розвитку сенсорних навичок або їх відсутність. У таких випадках, педагог має відігравати особливо важливу роль у створенні спеціальних умов для сенсорного розвитку цих дітей.

Перш за все, педагог повинен ретельно оцінити потреби та можливості кожної дитини з особливими потребами у сенсорному розвитку. Це включає в себе аналіз сенсорних відхилень та можливостей дитини, її сильних та слабких сторін [15].

Далі, педагог має розробити індивідуальну педагогічну програму для кожної дитини з особливими потребами у сенсорному розвитку. Ця програма повинна бути адаптована до конкретних потреб та можливостей дитини та містити спеціальні методи та техніки для розвитку її сенсорних навичок.

Забезпечення доступу до спеціальних матеріалів і ресурсів також є важливою частиною педагогічної підтримки. Для дітей з особливими потребами у сенсорному розвитку можуть бути корисні спеціальні іграшки, текстури та інші матеріали, які сприяють їхньому розвитку.

Педагог повинен також мати знання та навички в роботі з дітьми з особливими потребами у сенсорному розвитку. Важливо вміти виявляти сенсорні відхилень і вчасно втручатися, а також розуміти, як створити сприятливе та надійне середовище для цих дітей.

Сприяння розвитку креативності та уяви через сенсорний досвід є важливою частиною ролі педагога у сенсорному розвитку дошкільників. Використання сенсорних вражень та досвіду може стимулювати творчий розвиток дітей у дошкільному віці.

Педагог повинен активно взаємодіяти з батьками та створювати з ними сприятливе спільноту для обміну інформацією та досвідом щодо сенсорного розвитку дітей. Важливо розповідати батькам про значення сенсорних навичок та як вони впливають на загальний розвиток дитини.

Для залучення батьків до процесу сенсорного розвитку, педагог може проводити батьківські збори та семінари, на яких надаються інформація та рекомендації щодо сенсорного навчання та стимулювання розвитку сенсорних навичок вдома. Важливо також давати батькам можливість спостерігати за сенсорними інтеракціями своїх дітей під час відкритих днів або спеціальних заходів.

Батькам слід розуміти, які сенсорні інтеракції і активності підходять для розвитку їхніх дітей в конкретному віці та які матеріали вони можуть використовувати вдома. Педагог може надавати рекомендації щодо сенсорних ігор, вправ, та завдань, які сприяють розвитку конкретних сенсорних навичок.

Для підтримки сенсорного розвитку вдома, батьки також можуть брати участь у спільних сенсорних активностях зі своїми дітьми. Наприклад, разом готувати їжу та досліджувати різні смаки та запахи, виготовляти сенсорні малюнки та робити експерименти з текстурами. Важливо створити стимулююче сенсорне середовище вдома, де дитина може досліджувати та вчитися через сенсорні враження.

Один із способів постійного саморозвитку педагогів - це постійна підвищення кваліфікації. Вони можуть брати участь у тренінгах, семінарах, майстер-класах та курсах, які спеціалізуються на питаннях сенсорного розвитку дітей. Під час таких навчальних заходів педагоги отримують нові знання та методики, які можуть впроваджувати у своїй роботі з дітьми.

Крім того, педагоги можуть самостійно вивчати літературу та наукові дослідження в області сенсорного розвитку. Вони можуть слідкувати за новими

науковими відкриттями та тенденціями у цій галузі, щоб завжди мати актуальні знання та інформацію для роботи з дітьми.

Для ефективної роботи з дітьми в сфері сенсорного розвитку, педагоги також можуть обмінюватися досвідом з іншими фахівцями та колегами. Спільна робота та обговорення методик та підходів можуть допомогти виявити нові ідеї та стратегії для розвитку дітей.

Окрім технічних навичок, педагоги повинні також розвивати свої міжособистісні та комунікативні навички. Вони повинні вміти спілкуватися з дітьми, слухати їхні потреби та реагувати на них, а також співпрацювати з батьками та іншими фахівцями у сфері освіти.

Педагоги також повинні бути готові до постійного вдосконалення своєї методики роботи. Вони повинні адаптувати свій підхід до конкретних потреб та особливостей кожної дитини, враховувати їхні індивідуальні рівні розвитку та темпи навчання.

Висновки до розділу 1

Аналіз літературних джерел довів актуальність проблеми сенсорного розвитку дітей раннього і дошкільного віку. До даної проблеми зверталися психологи, педагоги. Вихователь у своїй роботі повинен спрямувати зусилля на загальне, різнобічне ознайомлення дитини зі світом речей, людей, природи, рухів, стосунків, у комплексі з розвитком сенсорики, моторики, мовлення.

Ввести дитину в світ складних людських стосунків і почуттів, не на словах а на прикладах з реального життя, показати, як можна долати труднощі в спілкуванні.

Зорієнтуватись на оптимальне (а не гранично максимальне) використання можливостей кожного віку.

Створити оптимальні педагогічні умови для реалізації ідей збагаченого розвитку, зокрема, розгортання специфічно дитячих форм діяльності у цьому віці – предметно-практичної, ігрової, образотворчої, конструкторської, спілкування з дорослими та дітьми.

У період адаптації дитина повинна відчувати, що вона не самотня і що мати друзів – це чудово!

Дитині замало просто їсти, пити, спати, їй необхідно гратися, спілкуватися з ровесниками і дорослими людьми, які не тільки збагачують маля новими враженнями, а й позбавляють страху перед загадковим, незвіданим світом. Діти сприймають усе, думають про все по-своєму, нам важко проникнути в їхній маленький великий світ. Але як важливо все ж таки розуміти дитину, адже без цього ми не зможемо належно виховувати її.

Звичайно, в житті дитини дошкільного віку вирішальна роль належить родині. Прийшовши до дитсадка, малюк потрапляє в нове незнайоме середовище, яке може викликати почуття дискомфорту і навіть нервовий стрес. Щоб запобігти цьому, в групі потрібно створити певне предметно-ігрове середовище, максимально приближене до сімейного. Це стосується насамперед,

інтер'єру. Ігрову кімнату поділено на окремі осередки, є куточок психічного розвантаження з фотокартками батьків. Як показує досвід, діти краще почуваються й активніші, коли іграшки однакові з ними на зріст. Тож створення в групі належної ігрової бази розглядаю як один з пріоритетних напрямків роботи вихователя.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПЕРЕВІРКИ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Визначення педагогічних умов сенсорного розвитку дітей

З метою визначення ефективних педагогічних умов сенсорного розвитку дітей дошкільного віку була проведена дослідницько-експериментальна робота, в якій взяло участь 20 дітей груп раннього віку Сумського закладу дошкільної освіти (центр розвитку дитини) №13 «Купава», а також вихователі та батьки (30 осіб).

Для визначення сенсорного розвитку дітей третього року життя було створено дві групи: експериментальна група (ЕГ) та контрольна група (КГ).

Експеримент складався з трьох етапів: констатувального, формувального, контрольного.

Метою констатувального етапу було виявлення рівнів сенсорного розвитку дітей 3-го року життя. На формувальному етапі були реалізовані розроблена система сенсорного розвитку засобом дидактичних ігор та ігор-занять. На контрольному етапі була перевірена якість розробленої системи сенсорного розвитку дітей третього року життя.

На початку констатувального етапу було проаналізовано Базовий компонент дошкільної освіти та чинні програми з метою з'ясувати завдань та змісту сенсорного виховання дітей третього року життя.

У Базовому компоненті дошкільної освіти в освітньому напрямі «Дитина в сенсорно пізнавальному просторі» зазначено: «сформованість доступних для дитини дошкільного віку уявлень, еталонів, що відображають ознаки, властивості та відношення предметів і об'єктів навколишнього світу. Показником сформованості цих уявлень є здатність дитини застосовувати отриманні знання у практичній діяльності (ігровій, трудовій, сенсорнопізнавальній, математичній тощо), оволодіння способами пізнання

дійсності, розвиток у неї наочно-дієвого мислення» [1, с. 9]. Було проаналізовано три основних програми «Я у Світі», «Українське дошкілля» та «Дитина».

Так, програма «Українське дошкілля» містить такі вимоги до перцептивних дій малюків: вміння дітей третього року життя співставляти предмети за величиною, кольором, формою; що колір, форма, величина – постійні ознаки предметів; вміння групувати предмети за величиною, формою, кольором; розрізняти такі поняття як «на», «в», «під», «за», «вгорі-внизу», «далеко-близько», «високо-низько», визначати предмети на дотик, зіставляти їх за кольором та формою.

Програма «Я у Світі» визначає такі показники сенсорного розвитку: дитина третього року життя має уявлення про величину, кількість; розуміє зміст понять «багато – мало», «багато – один», «більше – менше», «стільки ж»; володіє елементарними знаннями про форму предметів, об'єктів; розміщення їх у просторі (попереду, позаду, внизу, високо, низько, поруч); розуміє слова, що пов'язані з визначенням відстані (близько – далеко); добирає та об'єднує предмети або їх частини відповідно до форми та величини; виділяє форму, колір, величину об'єктів природи; впізнає і відтворює в пам'яті побачені раніше предмети; розрізняє поняття «багато – мало», «багато – один», встановлює відповідність «більше – менше», «стільки ж»; визначає і називає форму предметів (круг, квадрат, трикутник) та об'ємні геометричні фігури (куля, куб); знаходить геометричні фігури серед предметів, на малюнках; порівнює предмети, об'єкти за величиною, формою, робить спробу згрупувати предмети на великі, маленькі; визначає основні напрями руху (вперед, назад, угору, вниз) та розміщення предметів у просторі (тут, там, туди, сюди, ближче, далі, на, під, за, поруч, високо, низько) [45, с. 173-174].

У програмі «Дитина» серед освітніх завдань освітньої лінії «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» визначено розвиток відчуття і сприймання

(зорові, слухові, тактильні тощо) в дітей 3-го року життя; залучення їх до сенсорних дидактичних ігор, різноманітних дій з предметами та іграшками; навчання дітей групувати предмети за певними сенсорними ознаками: кольором, величиною, формою; створення ситуацій, які спонукатимуть дітей до виділення цих ознак предметів [12].

Проаналізувавши програми можна зробити висновок, що всі вони направлені на формування у дітей раннього віку сенсорних навичок, а саме: навчати дітей розпізнавати та групувати предмети за величиною, формою, кольором, орієнтуватися в просторі.

Для продовження констатувального етапу визначили критерії та рівні сенсорного розвитку.

За критерії сенсорного розвитку обрали *когнітивний* (уявлення дітей про колір, форму та величину предметів); *практично-діяльнісний* (вміння дітей розрізняти предмети за величиною, формою, кольором та співставляти їх); *емоційно-мотиваційний* (інтерес до дій з іграшками, переживання позитивних емоцій під час гри з предметами різної форми, величини, кольору).

На основі виокремлених критеріїв та показників було визначено три рівні сенсорного розвитку дітей третього року життя:

Високий рівень сенсорного розвитку характерний для дітей, які розрізняють вісім кольорів (червоний, оранжевий, жовтий, зелений, синій, фіолетовий, білий, чорний); називають 4 – 5 кольорів; розрізняють предмети різних форм: круг, куля, квадрат, кубик, цеглинка; уміють групувати предмети за істотними відмінностями (круг – квадрат, куля – кубик); групують предмети за двома заданими сенсорними ознаками – величиною і формою; в них наявний стійкий інтерес до дій з іграшками різної форми, величини і кольору; вони переживають позитивні емоції під час гри з предметами різного кольору, форми, величини.

Середній рівень сенсорного розвитку характерний для дітей, в яких під час розрізнення восьми кольорів (червоний, оранжевий, жовтий, зелений, синій, фіолетовий, білий, чорний) виникають незначні помилки; вони не завжди правильно називають 4 – 5 кольорів; інколи не можуть розрізнити предмети різних форм: круг, куля, квадрат, кубик, цеглинка; інколи потребують допомоги вихователя під час групування предметів за істотними відмінностями (круг – квадрат, куля – кубик); під час групування предметів за двома заданими сенсорними ознаками – величиною і формою; в них не завжди виникає інтерес до дій з іграшками різної форми, величини і кольору; вони не завжди переживають позитивні емоції під час гри з предметами різного кольору, форми, величини.

Низький рівень сенсорного розвитку дітей, у яких під час розрізнення восьми кольорів (червоний, оранжевий, жовтий, зелений, синій, фіолетовий, білий, чорний) виникають значні помилки; вони не називають правильно 4 – 5 кольорів; не можуть без допомоги вихователя розрізнити предмети різних форм: круг, куля, квадрат, кубик, цеглинка; часто потребують допомоги вихователя під час групування предметів за істотними відмінностями (круг – квадрат, куля – кубик); під час групування предметів за двома заданими сенсорними ознаками – величиною і формою; в них не виникає інтересу до дій з іграшками різної форми, величини і кольору; вони рідко переживають позитивні емоції під час гри з предметами різного кольору, форми, величини.

Для визначення сформованості сенсорного розвитку за когнітивним критерієм було проведено такі ігри: «Назви, якого кольору», «Назви яка фігура», «Великий-малий».

Дидактична гра «Назви, якого кольору»

Мета: з'ясувати уявлення дітей про колір предметів.

Матеріал: картина.

Хід:

Вихователь показує предмет на картинці та пропонує дітям назвати якого він кольору.

- Якого кольору слива?
- Якого кольору яблука?
- Якого кольору вишні?
- Якого кольору груші?
- Якого кольору квіточки?
- Якого кольору листочки на деревах?

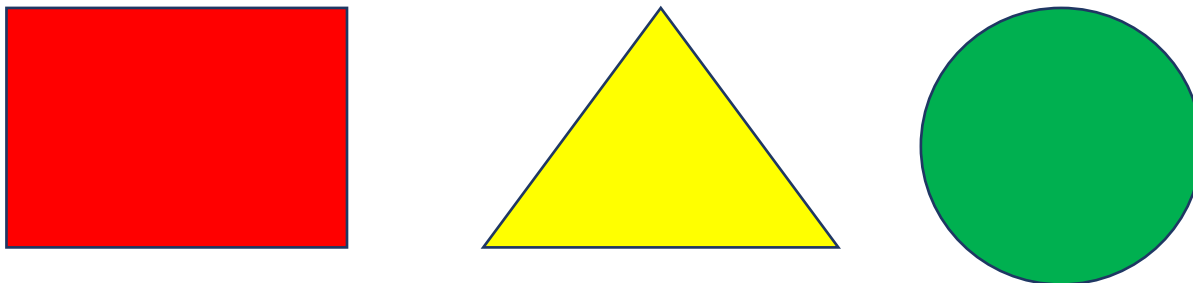
Дидактична гра «Назви яка фігура»

Мета: з'ясувати уявлення дітей про форму предмета.

Матеріал: зображення геометричних фігур коло, квадрат, трикутник.

Хід:

Вихователь пропонує розглянути зображення геометричних фігур та назвати їх.

Дидактична гра «Великий-малий»

Мета: з'ясувати уявлення дітей про величину предметів.

Матеріали: м'ячики різної величини (великі та маленькі), дві корзини різного розміру.

Хід:

Вихователь пропонує дітям розкласти великі м'ячики до великого кошика, маленькі – до маленького.

Оцінювання велося за такою шкалою:

- Високий рівень – 3 бали
- Середній рівень – 2 бали
- Низький рівень – 1 бал
- Відсутня відповідь оцінювалась в 0 балів.

Отже, високий рівень мала дитина, яка отримала 8-9 балів, середній рівень – 4-7 балів, низький – 0-3 бали.

Результати виконання сенсорних завдань в дітей ЕГ та КГ груп за когнітивним критерієм подано в таблицях 2.1 та 2.2

Таблиця 2.1

Рівні сенсорного розвитку у дітей ЕГ за когнітивним критерієм

№	ІІ дитини	Дидактична гра «Назви, якого кольору»	Дидактична гра «Назви фігуру»	Дидактична гра «Велики-малий»	Кількість балів

1.	Злата Б.	3	3	3	9
2.	Давид Г.	2	1	2	5
3.	Крістіна К.	2	1	2	5
4.	Дамір К.	3	2	3	8
5.	Маша Г.	3	2	2	7
6.	Тимур М.	3	3	3	9
7.	Віка М.	2	1	1	4
8.	Мілана М.	1	0	1	2
9.	Кіріл К.	1	0	0	1
10.	Злата М.	2	1	2	5

Аналіз результатів виконання дітьми завдань.

За допомогою гри «Назви, якого кольору» було виявлення знання дітьми основних кольорів (червоний, жовтий, зелений, синій). Всі діти безпомилково назвали жовтий та червоний, синій і зелений назвало 4 дитини з ЕГ групи (40%) та 5 дітей з КГ групи (20 %).

Визначили, що не всі діти ЕГ та КГ орієнтуються в кольорах. Краще за все діти засвоїли жовтий і червоний, гірше- зелений та синій.

Отже, знання дітьми кольорів знаходиться на середньому рівні.

Високий рівень ЕГ показало 40 % дітей, середній- 40%, низький -20%.

Високий рівень КГ показало 20 % дітей, середній – 60%, низький -20%.

Гра «Назви фігуру» була спрямована на виявлення знань дітей про геометричні фігури. Вона далася дітям найскладніше, не всі діти орієнтуються у

Таблиця 2.2

Рівні сенсорного розвитку у дітей КГ за когнітивним критерієм

№	ІІІ дитини	Дидактична гра «Назви, якого кольору»	Дидактична гра «Назви фігуру»	Дидактична гра «Великий-малий»	Кількість балів
1.	Назар Б.	2	2	2	6
2.	Давид В.	1	1	2	4
3.	Ніколь К.	3	2	2	7
4.	Лера Л.	3	1	2	6
5.	Віка С.	1	0	2	3
6.	Маша П.	2	3	3	8
7.	Вероніка О.	2	2	2	6
8.	Мілана Г.	2	1	1	4
9.	Єгор Г.	2	1	2	5
10.	Настя П.	2	3	1	6

У назвах фігур, в ЕГ з завдання на високий рівень справилося 20%, в КГ – 10%, на середній рівень ЕГ- 20%, в КГ- 40%, низький рівень в ЕГ 40%, в КГ – 40%. В кожній групі були діти які зовсім не орієнтуються в назвах геометричних фігур. Дидактична гра «Велике-мале» була спрямована на виявлення у дітей уяви про величину предмета. Дітям було запропоновано розкласти м'ячики різного розміру відповідно до корзин різного розміру. Не всі діти справилися із завдання без помилок, так високий рівень в ЕГ показали 10% дітей, в КГ 20%, з цього можна зробити висновок, що уявлення про величину у дітей ЕГ і КГ знаходяться на низькому рівні.

Проаналізувавши виконані завдання, можна констатувати, що сформованість сенсорного розвитку у дітей третього року життя знаходиться на середньому рівні. Результати рівня сформованості сенсорного розвитку у дітей занесені у таблицю 2.3

Рівні сенсорного розвитку в дітей ЕГ та КГ за когнітивним критерієм на констатувальному етапі дослідження

Група	Високий		Середній		Низький	
	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%
ЕГ	3	30%	5	50%	2	20%
КГ	1	10%	7	70%	1	10%

Рівень сенсорного розвитку за емоційно–мотиваційними критеріями визначали під час бесіди на тему: «Які іграшка тобі подобається?» та під час спостереження за грою дітей.

Бесіда «Які іграшки тобі подобаються?»

Мета: виявити зацікавленість дітей до ігор з іграшками різної форми, кольору, величини.

Вихователь пропонував кожній дитині відповісти на запитання:

1. Скажи, з якою іграшкою тобі більше подобається грати: з великою чи маленькою?
2. Якого кольору тобі подобаються іграшки?
3. Яку форму має твоя улюблена іграшка?
4. Опиши свою улюблену іграшку: якого вона кольору, велика чи маленька, яку форму має (круглу, квадратну, трикутну?)

Спостереження за ігровою діяльністю дітей

Мета: виявити наявність позитивних емоцій, під час гри з предметами різної форми, величини, кольору.

Під час спостереження виявляли яким предметам надає перевагу дитина під час ігрової діяльності, якого вони кольору, якої форми, які емоції виражають діти під час гри.

Оцінювання.

Високий рівень оцінювався в 3 бали, за правильну відповідь дошкільника, відповідь яка відповідала середньому рівню 2 бали, низькому – 1 бал. Якщо дитина не давала відповіді – 0 балів.

Прояв яскравих емоцій на колір, форму, величину іграшки відповідала 3 балам, недостатній прояв – 2 бали, якщо прояв емоцій з'являвся лише інколи – 1 бал. м. Отже, високий рівень мала дитина, яка отримала 10-12 балів, середній рівень – 5-9 балів, низький – 0-4 бали.

Результати формування сенсорного розвитку у дітей ЕГ та КГ за емоційно – мотиваційним критерієм занесені в таблиці 2.4, 2.5.

Таблиця 2.4

Рівні сенсорного розвитку у дітей ЕГ за емоційно-мотиваційним критерієм

№	ІІ дитини	Бесіда «Які іграшки тобі подобаються?»	Спостереження за дитиною під час ігрової діяльності			Кількість балів
			колір	величина	форма	
1.	Злата Б.	3	3	3	3	12
2.	Давид Г.	1	2	2	1	6
3.	Крістіна К.	2	3	3	2	10
4.	Дамір К.	2	3	2	2	9
5.	Маша Г.	0	1	1	1	3
6.	Тимур М.	2	3	3	2	10
7.	Віка М.	0	2	2	2	6
8.	Мілана М.	1	3	2	2	8
9.	Кіріл К.	3	2	2	2	9
10.	Злата М.	1	3	3	3	10

Рівні сенсорного розвитку в дітей КГ за емоційно-мотиваційним критерієм

№	ІІ дитини	Бесіда «Які іграшки тобі подобаються?»»	Спостереження за дитиною під час ігрової діяльності			Кількість балів
			колір	величина	форма	
1.	Назар Б.	2	3	3	3	11
2.	Давид В.	2	2	1	1	6
3.	Ніколь К.	1	2	3	2	8
4.	Лера Л.	2	3	3	3	11
5.	Віка С.	0	1	1	1	3
6.	Маша П.	1	3	3	2	8
7.	Вероніка О.	3	2	2	2	9
8.	Мілана Г.	1	1	2	2	6
9.	Єгор Г.	3	1	2	2	8
10.	Настя П.	1	3	2	2	8

Аналіз виконаних завдань дітьми.

Проаналізувавши результати можна сказати, що діти проявляють досить високий інтерес до дій з іграшками різної форми, величини та кольору. Здебільшого дітей зацікавили великі, яскраві машини, деякі з дітей надають перевагу маленьким яскравим іграшкам. З результатів можна зробити висновок, що високим рівнем в ЕГ володіє 40% в КГ 20%, середнім 50% в КГ 70%, низьким 10% та 10% відповідно.

Рівні сенсорного розвитку дітей третього року життя за емоційно-мотиваційним критерієм представлено в таблиці 2.5

Рівні сенсорного розвитку в дітей ЕГ та КГ за когнітивним критерієм на констатувальному етапі дослідження

Група	Високий		Середній		Низький	
	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%
ЕГ	4	40%	5	50%	1	10%
КГ	2	20%	7	70%	1	10%

Рівні сенсорного розвитку за практично-діяльнісним критерієм ми виявляли за допомогою дидактичних ігор «Рибки та рибалки», «Квітники розквітли», «Веселий клоун».

Дидактична гра «Веселий клоун»

Мета. Закріпити вміння дітей диференціювати кольори, форму та розмір предметів. Розвивати зорову увагу, дрібну моторику. Збагатити словник дітей назвами кольорів, елементів одягу. Виховувати бажання допомогти, зробити приємне іншим.

Матеріал: площинна фігурка іграшкового клоуна, на якій нашиті гудзики різної величини; комплект одягу з прорізами для гудзиків (для дитини).

Хід гри

До дитини в гості приходять веселий клоун. Вихователь Звертає увагу, що в клоуна сірий, тьмяний одяг, і пропонує дитині одягти його у веселий, яскравий одяг. Дитина називає, який одяг вона вдягає, якого кольору й чому обрала саме ці гудзики.

Дидактична гра «Рибки та рибалки»

Мета. Вправляти дітей у диференціації кольорів. Учити розуміти поняття «велика», «маленька», «багато». Розвивати мислення, мовлення, зоровий аналізатор. Виховувати спостережливість.

Матеріал: овали (оранжеві та інших кольорів), картинка — золоті рибки.

Хід гри

Вихователь питає дітей, чи бачили вони рибок, та пропонує їм побути рибалками. Діти, які бажають бути рибалками, ловлять рибу. На таці лежать різні фігури. Серед них оранжеві овали — золоті рибки різного розміру. Вихователь читає рибалкам вірші й пропонує показати зображення рибок на картинці. Потім він читає перший стовпчик вірша.

Намальовані рибки
 Трипки-дрипки,
 Оранжеві рибки!
 Якось на папері
 Хвостиком змахнули,
 Попливли за двері.
 Дрипки-трипки,
 Не пустуйте, рибки!
 Ту, найбільшу, слухайте,
 Моря не розхлюпайте.

Завдання на вибір дітей. Велика рибка. Маленька рибка. Багато рибок. Рибалки вибирають фігури, схожі за формою на рибок (овали). Усі роздивляються, хто що впіймав. Помилково обрану фігуру порівнюють із картинкою й повертають на тацю. Якщо не всі вибрали оранжеві фігури, то вихователь ще раз читає перший стовпчик вірша, виділяючи голосом підкреслене слово. Рибалки знову ловлять рибок. Потім вихователь разом із дітьми розглядає впійманих рибок, читає про них віршик, а діти повторюють його за дорослим. Про рибок іншого кольору діти розповідають самі. Далі вихователь читає другий куплет вірша й просить дітей вибрати найбільшу «рибку». Після цього педагог пропонує кілька ігрових ситуацій: «Усі маленькі рибки, пливіть до найбільшої», «Малі рибки попливли за великою», «Малі рибки заховалися від великої» (діти прикривають їх долонями), «Попливли за

великою – більші рибки, за ними – менші». Діти викладають свої рибки в один рядок за найбільшою. Відразу легко знайти помилку й виправити її. Потім можна «вишикувати» окремо оранжевих рибок і ще раз прочитати віршик. Вихователь звертає увагу дітей на те, що велика рибка – одна, а маленьких – багато. Можливо, дехто з дітей правильно відповість на запитання: «Скільки великих рибок, скільки – малих?». Наприкінці гри рибалки ловлять рибок – дітей, які бігають по кімнаті.

Дидактична гра «Квітники розквітли»

Мета. Вправляти дітей у диференціації кольорів. Закріпити назви кольорів, квітів. Розвивати мислення, мовлення, зоровий аналізатор. Виховувати любов до рослин.

Матеріал: фланелеграфи (квітники) для дорослого (демонстраційний) і для кожної дитини; предметні картки з квітами й відповідні їм фігури (у вихователя), таці з такими самими фігурами (на столі для кожної дитини).

Хід гри

Перед проведенням гри діти розглядають квіти на квітнику. Починаючи гру, вихователь нагадує їм про те, який красивий квітник є у них на території садочка, і пропонує кожному зробити свій квітник. Вихователь показує дітям квітку на картці, діти разом із вихователем пригадують її назву, визначають колір. Після цього вихователь розміщує картку на демонстраційному фланелеграфі, промовляючи: «Тут виросла жовта-жовта кульбабка», а потім прикріплює поряд жовтий кружечок і каже: «А тут ще одна». Потім вихователь пропонує дітям посадити такі самі квіти на їхніх «квітниках».

Діти знаходять жовті круги на таці й «саджають» на своїх «квітниках» (фланелеграфах) кульбабки. Вихователь звертається до дітей із запитанням: «Де росте твоя кульбаба?», спонукаючи до відповіді «Тут», «Там». Наслідуючи вихователя, діти «саджають» кілька «квітів» (подібних до них фігур): мак, півонію тощо.

Коли квітники «розквітнуть», кожна дитина показує свій і цікавиться, який квітник у сусіда. З дітьми, які не зробили помилок, у повторній грі вихователь створює квітники за словесною вказівкою, без демонстрації зразка.

Оцінювання.

Повну, правильну відповідь дошкільника, яка відповідала високому рівню сенсорного розвитку ми оцінювали 3 балами; відповідь, яка відповідала середньому рівню, ми оцінювали 2 балами і відповідь, яка відповідала низькому рівню, була оцінена 1 балом. Відсутня відповідь оцінювалася 0 балів. Отже, високий рівень мала дитина, яка отримала 8-9 балів, середній рівень – 4-7 балів, низький – 0-3 бали. Результати виконання завдань з формування сенсорної культури в дітей ЕГ та КГ за практично-діяльнісним критерієм подано в таблицях 2.6, 2.7.

Таблиця 2.6

Рівні сенсорного розвитку в дітей ЕГ за практично-діяльнісним критерієм

№	ІІ дитини	Дидактична гра «Веселий клоун»	Дидактична гра «Рибки та рибалки»	Дидактична гра «Квітники розквітли»	Кількість балів
1.	Злата Б.	3	3	3	9
2.	Давид Г.	2	2	1	5
3.	Крістіна К.	3	2	2	7
4.	Дамір К.	1	2	1	4
5.	Маша Г.	2	2	2	6
6.	Тимур М.	3	2	1	6
7.	Віка М.	2	1	1	4
8.	Мілана М.	1	1	1	3

9.	Кіріл К.	3	2	2	7
10.	Злата М.	1	3	1	5

Таблиця 2.7

Рівні сенсорного розвитку в дітей КГ за практично-діяльнісним критерієм

№	ІІ дитини	Дидактична гра «Веселий клоун»	Дидактична гра «Рибки та рибалки»	Дидактична гра «Квітниці розквітлі»	Кількість балів
1.	Злата Б.	3	3	2	8
2.	Давид Г.	2	1	2	5
3.	Крістіна К.	0	2	1	3
4.	Дамір К.	2	2	2	6
5.	Маша Г.	3	2	2	7
6.	Тимур М.	2	3	3	8
7.	Віка М.	1	2	2	5
8.	Мілана М.	3	3	2	8
9.	Кіріл К.	1	1	1	3
10.	Злата М.	2	1	2	5

Під час гри «Веселий клоун» діти співвідносили предмет за величиною та кольором на високий рівень справилися із завданням у ЕГ групі 40% у КГ 30%, на середній 30% та 40%, низький 30% та 30%.

Під час гри «Рибки та рибалки» діти розрізняли предмети за кольором та величиною. Високий рівень в ЕГ 20% та КГ 30%, середній 60% та 40%, низький 60% та 20%.

Під час гри «Квітнику квітнуть» діти підбирали предмет відповідного кольору. Високий рівень ЕГ 10% в КГ 10% ,середній рівень 30% і 70%,низький 70% та 20%.

Можно зробити висновок, що діти ЕГ не зовсім орієнтуюся в кольорах, а в групі КГ майже всі діти свіввідносять предмети однакового кольору.

Таблиця 2.8

Рівні сенсорного розвитку в дітей ЕГ та КГ за практично-діяльнісним критерієм на констатувальному етапі дослідження

<i>Група</i>	<i>Високий</i>		<i>Середній</i>		<i>Низький</i>	
	<i>к-ть</i>	<i>%</i>	<i>к-ть</i>	<i>%</i>	<i>к-ть</i>	<i>%</i>
<i>ЕГ</i>	<i>1</i>	<i>10%</i>	<i>6</i>	<i>60%</i>	<i>2</i>	<i>20%</i>
<i>КГ</i>	<i>1</i>	<i>10%</i>	<i>8</i>	<i>80%</i>	<i>2</i>	<i>20%</i>

З результатів досліду, можна оцінити рівень сенсорного розвитку дітей третього року життя знаходиться на середньому рівні. Не всі дітки розрізняють назви геометричних фігур, вмюють співставляти предмети за кольором та величиною.

2.2 Формувальний етап дослідження

З метою підвищення рівня сенсорного розвитку дітей третього року життя, було розроблено систему роботи, яка складалася із ігор-занять, що допомогли нам сформувати уявлення дітей про величину і форму предмета, вміння співставляти предмети за кольором, групувати за величиною і кольором, закріпити знання про колір, форму, величину предметів.

Дидактична гра “Знайди кольори”

Мета: вчити групувати предмети за кольором.

Матеріал: картка з намальованими на ній предметами відповідного кольору та пазли такого ж кольору.

Хід:

Вихователь пропонує дітям розставити предмети відповідно до кольорів.

Дидактична гра “Підбери ключик до замка”

Мета: формувати вміння групувати предмети за кольором, розвивати увагу, пам'ять, дрібну моторику.

Словник: червоний, синій, зелений, жовтий, ключ, замок.

Матеріал: зображення кольоровий замків та ключів відповідного кольору.

Хід:

Вихователь пропонує дітям знайти ключик до кожного замка. Звертає увагу дітей на колір кожного з них, наголошує про те, що колір замка має відповідати кольору ключа.

Тема гри-заняття: «Смачні льодяники»

Програмовий зміст: вчити викладати фігури за зразком, групувати предмети за однією ознакою кольором; розвивати дрібну моторику пальців рук, увагу, мислення, колірне сприйняття; виховувати інтерес до заняття.

Матеріали: мозаїка за кількістю дітей, іграшковий ведмедик, дошка, кольорові круги, тарілочки з цукеркою, лимоном, картоплею.

Хід заняття.

Ігровий момент: вихователь показує вазу з цукерками.

Цілий день цукерки хрума Неслухняний наш Тарас.

Про цибулю як подума –

Сльози котяться ураз.

А ви любите цукерки?

Розглядання цукерк-льодяника. Якого вона кольору? Якої вона форми?

А якого кольору паличка від цукерки?

Дидактична вправа «Що куди?». Вихователь показує дітям мозаїку і повідомляє, що усі палички перемішалися з цукерками. Необхідно їх покласти на місце. У білу коробочку покладемо мозаїку білого кольору, а в коробочку червоного кольору – мозаїку червоного кольору.

Діти сортують мозаїку за кольорами.

Дидактична гра «Виклади цукерки». Вихователь показує, як можна викласти цукерки з мозаїки.

Червона мозаїка – це цукерка, її ставимо вгорі. Біла мозаїка – це палички для цукерки, поставимо її внизу. Потім пропонує разом викласти цукерки. Діти викладають цукерки, а вихователь за потреби надає індивідуальну допомогу.

Фізкультхвилинка.

Дидактична гра «Знайди пару». Ведмедик пригощає дітей морозивом – розкладає перед дітьми різнокольорові круги. Вихователь пропонує дитині підійти та вибрати одне «морозиво», ставить його на дошку, а інші діти намагаються знайти ще круги такого кольору. Круги виставляють на дошці парами.

Гра «Упізнай на смак». Ведмедику цікаво, чи знають діти, які цукерки на смак.

На столі перед дітьми стоїть тарілочка з цукеркою, лимоном, картоплею. Діти розглядають їх та називають. Потім сідають півколом. Вихователь викликає одну дитину, зав'язує їй очі і пропонує скуштувати, що лежить у тарілочці. Коли дитина дасть відповідь, решта дітей відповідають, правильно чи ні.

Підсумки: Що ми розглядали? Які були цукерки? Як ми грали з мозайкою? Як допомогли ведмедику?

Дидактична гра “Геометричні фігури”

Мета: вчити дітей класифікувати предмети за розміром (великий, маленький);

розвивати мислення, увагу, дрібну моторику пальців рук, та вміння зосереджуватися.

Матеріал: геометричні фігури, різного розміру.

Хід:

На столі лежать ємності з наклеєними фігурами у кожній частині, діти класифікують фігури у відповідне місце, називаючи колір, та розмір.

Дидактична гра “Збудуємо будинок”

Мета: вчити виразно зображувати предмети, використовуючи форму, розмір, та колір.

Матеріал: геометричні фігури для кожної дитини.

Хід:

На столі лежать фігури, різного розміру та кольору, діти викладають на макеті обрані фігури, більший і менший будиночок. Вихователь спонукає дітей називати геометричні фігури та кольори, якими вони користуються.

Тема: “Наші іграшки чудові”

Програмовий зміст: Продовжувати вчити дітей узагальнювати поняття “іграшки” через дидактичну гру. Вправляти у диференціації кольорів, добирати фігури певного кольору з (двох, трьох, чотирьох) кольорів – кубик, кульку, площину, геометричну фігуру тощо. Закріпити вміння розрізняти за розміром, а також групувати предмети. Розвивати мову, увагу, мислення, дрібну моторику рук, швидку орієнтацію в просторі, вміння діяти за правилами гри. Виховувати дружні стосунки між однолітками під час гри.

Словник: Узагальнююче слово “іграшки”, назви геометричних фігур, кольорів, активізувати в мові використання прийменників “в”, “на”, “під”.

Обладнання: Іграшковий Зайчик д/г “Картинки з половинок”, “М’який конструктор”.

Попередня робота: Система ігр – занять з сенсорного розвитку

Хід заняття:

Вихователь.

Хто це в гості завітав?

Сірий зайчик прискакав!

Зайчик попросив ласкаво:

Друзі, так мені цікаво,

Покажіть мені свій дім,

Що, скажіть, тут є у нім?

Розкажемо? Адже у нас багато різних, цікавих речей.

Що в нас є? (машинки, кубики, пірамідки, ляльки)

Машинки та звірята,

І м'ячиків багато,

Конструктор, кубики, ляльки –

Це все дитячі... (іграшки)

Зараз ви часу не гайте,

Швидко діти, відгадайте,

З якою грає дівчора?

- Її котити, прив'язавши мотузку, перевозити різні вантажі. Що це? Де вона стоїть? (машина, під столом)

- Цю іграшку можна підкидати, прокочувати. Він скаче, скаче, скаче...
Що це? Де він лежить? (м'яч, біля стільця)

- У цієї іграшки різнокольорові кільця, вони різні за розміром, їх можна скласти і вони повинні бути у певному порядку. Що це? Де воно стоїть?
(пірамідка, на столі)

- Її можна одягти, готувати, вкладати спати. Що це? Де вона? (лялька, в ліжку)

Ну що, Зайчику, ти побачив, скільки у нас іграшок?

Зайчик. Дійсно, у нас дуже багато іграшок. А чи так добре ви їх знаєте?

Назвіть іграшки: -у яких є колеса;

-у яких є оченята;

-з яких можна щось побудувати.

Фізкультхвилинка: І хлоп'ята, і дівчата –

Всі стрибають мов зайчата!

А тепер походим трохи,

Як медведик клишоногий!

Застрибаємо, як м'ячик,

І як лиска хитра пройдем!

Крильцями ми помахам,

І як пташки політаєм!

Вихователь. Коли зайчик біг до нас у садок, в нього розсипалися частини картинок. Допоможемо їх скласти? (д/г “Картинки з половинок“)

Діти підходять до столів, на яких лежать картинки із зображенням іграшок (половинка) і додають невивставаючу половинку. (для дітей з більш високим рівнем розвитку – на картках зображені різні зображення іграшок і різні за розміром)

Зайчик дякує дітей за допомогу.

Вихов. Зайчику у нас є дуже цікава гра. Хочеш, ми навчимо тебе в неї грати? (д/г “М'який конструктор”)

Вихователь пояснює, як грати а гру, робить показ зразка на фланелеграфі. Діти вибирають собі картки.

Питання до дітей:

- Що зображено на картці?

- Який поралон на дотик?

- Якого кольору?

- Якої форми?

Молодці малята! Зайчик, а ти зрозумів. Як грати в цю гру? Давайте нагадаємо, як правильно грати в неї. (якщо дітям складно чітко відповісти, вихователь сам дає пояснення)

Зайчику, тобі подобається грати з дітьми?

У садочку, у маляток,

Гарних іграшок багато:

І великих, і маленьких,

І пухнастих, і м'якеньких

З ними граються малята,

Ніколи їм нудьгувати!

Вихователь підводить підсумок заняттю.

-З чим ми познайомили Зайчика? Як допомогли йому? Чому навчили?

Приходь, Зайчику, до нас ще приводь своїх друзів!

Тема: «Кольорові доріжки».

Програмовий зміст: Продовжувати вчити дітей добирати предмети відповідної геометричної форми (коло, квадрат), орієнтуватися відносно себе(перед собою). Закріпити знання основних кольорів (червоний, зелений, жовтий, синій), поняття довга – коротка. Вправляти у вмінні складати кольорові доріжки. Розвивати увагу, мислення, мовлення. Виховувати доброзичливість, ввічливість.

Ускладнення : Закріпити знання дітей кольорів - оранжевий, білий.

Матеріал : Д/г « Геометричні фігури навколо нас», д/г « Кольорові кільця», іграшки (їжачок, зайчик, лисичка), кольорові стрічки.

Хід заняття:

- Малята, я сьогодні пропоную вам відправитися у незвичайну подорож. А допоможуть нам у нашій подорожі кольорові стрічки. Кожна стрічка кудись нас приведе. Якого кольору стрічка – доріжка знаходиться поруч з нами?

- Вона червоного кольору. Я пропоную вам піти спочатку по червоній доріжці.(діти проходять по доріжці).
- Погляньте, до кого привела нас доріжка? (їжачок) Як робить носиком їжачок? (ф-ф-ф). А чому ти сумний їжачок?(Розгубив всі предмети і не може зібрати). Допоможемо їжачку. Потрібно обрати предмет, який схожий на коло чи квадрат та покласти у відповідне віконечко. На яку геометричну фігуру схожий предмет? До якого віконечка покладемо?
- Їжачок дякує нам за допомогу. А ми вирушимо по наступній стрічці. Якого кольору стрічка?(жовтого)
- Ой, погляньте, хто це сидить?(лисичка)
 - Я - лисичка,
 - Я - сестричка,
 - Не сиджу без діла,
 - Я гусяток пасла,
 - Полювать ходила.
- Діти, лисичка. Ходила гуляла та заблукала. Допоможемо лисичці знайти свою хатинку. Для цього нам потрібно викласти довгу доріжку. Прикладаємо стрічки до стрічки, короткою стороною. Ось так.(діти прикладають стрічку одна до одної). Якого кольору стрічка? Яка доріжка в нас вийшла коротка чи довга?
- Молодці, діти. Ми допомогли лисичці знайти доріжку до дому. Лисичка дякує вам за допомогу.
- А ми вирушаємо далі. По якій доріжці ми підемо дала? (по зеленій).
- Хто це нас чекає? (зайчик). Дивіться зайчик зовсім замерз. Чому замерз зайчик(тому що настала осінь). Пограємо з зайчиком.
 - Р/Г « Зайчик сіренький сидить»
- Зігрівся зайченятко та ми з вами.
- Кажемо зайчику до побачення та повертаємось до групи.
- Сподобалась вам наша подорож? Пригадаємо що ми бачили та кого зустріли.

- Що побачили спочатку. По якій доріжці йшли? Кого зустріли?
- А потім?

Молодці, діти. Ви добре пограли сьогодні.

Тема: «Рибалки та рибки»

Програмові завдання: формувати вміння дітей складати предмети в порядку зменшення; продовжувати вчити добирати предмети, однакові за кольором, вибираючи з трьох можливих; розвивати мислення, дрібну моторику пальців рук; виховувати бажання брати активну участь у грі.

Матеріали: коробочки різних розмірів, сховані одна в одну, в останній коробці лежить черв'ячок з пластиліну, паличка з поролону, мозаїка, дошки для викладання мозаїки, площинні рибки.

Хід заняття

Ігровий момент: вихователь звертає увагу дітей на акваріум із золотою рибкою, що стоїть на столі.

Моя рибка все мовчить,

Не пищить і не кричить.

Я не розумію, в чому тут біда?

Може, їй до ротика потрапила вода?

Як ви вважаєте, чи вміють рибки говорити? А що вміє робити рибка?

Мімічна гімнастика. Діти показують, що вміють робити рибки: посміхаються, відкривають та закривають ротики, показують зуби, витягують губи трубочкою.

А що люблять їсти рибки?

Дидактична Гра «Відкрий коробочку». Діти стають в коло і відкривають незвичайну коробочку. Що в ній? (Ще коробочка.) Відкриту коробочку передають іншій дитині. Таким чином відкривають останню коробочку і дістають черв'ячка. Так що ж люблять їсти рибки? (Черв'ячків.) Зясувати які вони.(довгі, короткі)

Фізкультхвилинка.

Дидактична Гра «Склади коробочки». Вихователь пропонує скласти коробочки так, щоб вони сховалися одна в одну. Діти за допомогою вихователя виконують завдання. Вихователь супроводжує дії словами: «Ось ця коробочка найбільша, ця трішки менша..., а ось і найменша».

Дидактична Гра «Погодуємо рибок». Вихователь звертає увагу на те, скільки рибок припливло до нас.

На столах лежать рибки, дошки для викладання мозаїки, коробочка з деталями. Вихователь підходить до кожної дитини і говорить на вушко: «Твоя рибка хоче поїсти червоних черв'ячків. Виклади їх на дошку». Дитина з трьох запропонованих кольорів вибирає тільки червоні деталі і вставляє їх в отвори на дошці. Інша дитина на прохання вихователя збирає синіх черв'ячків і т. д.

Підсумок. Рухлива гра «Рибалка». Вихователь дає вудочку (поролонотву паличку) одній дитині: це рибалка. Дитина-рибалка намагається доторкнутися паличкою до дітей, а діти тікають. Кого торкнувся рибалка?

Тема гри-заняття: «Смачні льодяники»

Програмовий зміст: вчити викладати фігури за зразком, групувати предмети за однією ознакою кольором; розвивати дрібну моторику пальців рук, увагу, мислення, колірне сприйняття; виховувати інтерес до заняття.

Матеріали : мозаїка за кількістю дітей, іграшковий ведмедик, дошка, кольорові круги, тарілочки з цукеркою, лимоном, картоплею.

Хід заняття.

Ігровий момент: вихователь показує вазу з цукерками.

Цілий день цукерки хрума Неслухняний наш Тарас.

Про цибулю як подума —

Сльози котяться ураз.

А ви любите цукерки?

Розглядання цукерки-льодяника. Якого вона кольору? Якої вона форми?

А якого кольору паличка від цукерки?

Дидактична вправа «Що куди?». Вихователь показує дітям мозаїку і повідомляє, що усі палички перемішалися з цукерками. Необхідно їх покласти на місце. У білу коробочку покладемо мозаїку білого кольору, а в коробочку червоного кольору – мозаїку червоного кольору.

Діти сортують мозаїку за кольорами.

Дидактична гра «Виклади цукерки». Вихователь показує, як можна викласти цукерки з мозаїки.

Червона мозаїка – це цукерка, її ставимо вгорі. Біла мозаїка – це палички для цукерки, поставимо її внизу. Потім пропонує разом викласти цукерки. Діти викладають цукерки, а вихователь за потреби надає індивідуальну допомогу.

Фізкультхвилинка.

Дидактична гра «Знайди пару». Ведмедик пригощає дітей морозивом – розкладає перед дітьми різнокольорові круги. Вихователь пропонує дитині підійти та вибрати одне «морозиво», ставить його на дошку, а інші діти намагаються знайти ще круги такого кольору. Круги виставляють на дошці парами.

Гра «Упізнай на смак». Ведмедику цікаво, чи знають діти, які цукерки на смак.

На столі перед дітьми стоїть тарілочка з цукеркою, лимоном, картоплею. Діти розглядають їх та називають. Потім сідають півколом. Вихователь викликає одну дитину, зав'язує їй очі і пропонує скуштувати, що лежить у тарілочці. Коли дитина дасть відповідь, решта дітей відповідають, правильно чи ні.

Підсумки: Що ми розглядали? Які були цукерки? Як ми грали з мозайкою? Як допомогли ведмедику?

Отже, у процесі ігор-занять, ми закріпили з дітьми основні кольори предметів, їх форму, та величину.

Після проведення формувального етапу педагогічного експерименту ми провели повторне діагностування дітей експериментальної та контрольної груп.

2.3 Аналіз результатів дослідження

Під час контрольного етапу дослідження були сформовані системи ефективного розвитку сенсорних навичок дітей третього року життя, діагностичним матеріалом когнітивного етапу.

За допомогою дидактичних ігор «Якого кольору», «Назви фігуру», «Великий – малий» ми дізналися як змінилося уявлення дітей про колір, форму, величину предметів. Діагностування проводилось за показниками, критеріями констатувального етапу. Результати повторного виконання завдань з сенсорного розвитку дітей третього року життя за когнітивним критерієм в ЕГ та КГ занесені в таблицю 2.9, 2.10

Таблиця 2.9

Результати виконання сенсорних завдань в дітей ЕГ за когнітивним критерієм

№	ІІ дитини	Дидактична гра «Назви,якого кольору»	Дидактична гра «Назви фігуру»	Дидактична гра «Велики-малий»	Кількість балів
1.	Злата Б.	3	3	3	9
2.	Давид Г.	3	2	2	7
3.	Крістіна К.	2	1	2	5
4.	Дамір К.	3	2	3	8
5.	Маша Г.	3	3	3	9
6.	Тимур М.	3	3	3	9
7.	Віка М.	2	1	1	4

8.	Мілана М.	2	1	1	4
9.	Кіріл К.	1	1	2	4
10.	Злата М.	2	2	2	6

Таблиця 2.10

**Результати виконання сенсорних завдань в дітей КГ
за когнітивним критерієм**

№	ІІ дитини	Дидактична гра «Назви, якого кольору»	Дидактична гра «Назви фігуру»	Дидактичн а гра «Велики- малий»	Кількіс ть балів
1.	Назар Б.	3	3	3	9
2.	Давид В.	2	2	2	6
3.	Ніколь К.	3	3	3	9
4.	Лера Л.	3	3	2	8
5.	Віка С.	2	2	2	6
6.	Маша П.	3	3	3	9
7.	Вероніка О.	2	2	2	6
8.	Мілана Г.	2	2	1	5
9.	Єгор Г.	2	1	2	5
10.	Настя П.	3	3	2	8

Аналіз повторних результатів виконання дітьми завдань, показали що за допомогою дидактичної гри «Назви колір» знання основних кольорів (червоного, жовтого, зеленого, синього) значно покращилися як в ЕГ так і в КГ.

Кількість дітей, які самостійно виконали завдання збільшилася, але ще не всі діти орієнтуються в назвах кольорів.

Отже показники які стосуються знання кольорів залишилися на середньому рівні ЕГ 50% та КГ 60%

Повторний аналіз знань дітьми назв геометричних фігур за допомогою дидактичної гри «Назви фігуру», показали покращення, та збільшення кількості дітей які самостійно виконали завдання, але не всі діти виконували завдання самостійно, отже показники в ЕГ 30% в КГ 50%.

Дидактична гра була направлена на виявлення у дітей уявлення про величину предмета, ці показники значно покращилися в ЕГ 40% в КГ 30%.

Результати рівнів сенсорного розвитку у дітей занесені у таблицю 2.11

Таблиця 2.11

Рівні сенсорного розвитку в дітей ЕГ та КГ за когнітивним критерієм на констатувальному етапі дослідження

<i>Група</i>	<i>Високий</i>		<i>Середній</i>		<i>Низький</i>	
	<i>к-ть</i>	<i>%</i>	<i>к-ть</i>	<i>%</i>	<i>к-ть</i>	<i>%</i>
<i>ЕГ</i>	4	40%	5	50%	1	10%
<i>КГ</i>	5	50%	5	50%	0	0%

Рівні сенсорного розвитку за емоційно–мотиваційними критеріями визначали під час бесіди на тему: «Які іграшка тобі подобається?» та під час спостереження за грою дітей.

Повторні результати формування сенсорного розвитку у дітей ЕГ та КГ за емоційно – мотиваційним критерієм занесені в таблиці 2.12, 2.13.

Таблиця 2.12

Рівні сенсорного розвитку у дітей ЕГ за емоційно-мотиваційним критерієм

№	ІІ дитини	Бесіда «Які іграшки тобі подобаються?»	Спостереження за дитиною під час ігрової діяльності			Кількість балів
			колір	величина	форма	
1.	Злата Б.	3	3	3	3	12
2.	Давид Г.	1	2	2	1	6
3.	Крістіна К.	2	3	3	3	11
4.	Дамір К.	3	3	3	2	11
5.	Маша Г.	1	2	2	1	6
6.	Тимур М.	2	3	3	2	10
7.	Віка М.	0	2	2	2	6
8.	Мілана М.	2	3	2	3	10
9.	Кіріл К.	3	3	2	3	11
10.	Злата М.	1	3	3	3	10

Таблиця 2.13

Рівні сенсорного розвитку в дітей КГ за емоційно-мотиваційним критерієм

№	ІІ дитини	Бесіда «Які іграшки тобі подобаються?»	Спостереження за дитиною під час ігрової діяльності			Кількість балів
			колір	величина	форма	
1.	Назар Б.	3	3	3	3	12
2.	Давид В.	2	2	1	2	7
3.	Ніколь К.	2	3	3	2	10
4.	Лера Л.	3	3	3	3	12
5.	Віка С.	1	2	1	2	6

6.	Маша П.	3	3	3	2	11
7.	Вероніка О.	3	3	3	3	12
8.	Мілана Г.	2	1	2	2	8
9.	Єгор Г.	3	1	2	2	8
10.	Настя П.	1	3	3	2	9

Проаналізувавши повторні результати можна сказати, що діти стали проявляють досить високий інтерес до дій з іграшками різної форми, величини та кольору. Здебільшого дітей з маленькі яскраві машини, велику вантажні машини, деякі з дітей надають перевагу конструкторному матеріалу.

Рівні сенсорного розвитку дітей третього року життя за емоційно-мотиваційним критерієм представлено в таблиці 2.14

Таблиця 2.14

Рівні сенсорного розвитку в дітей ЕГ та КГ за емоційно-мотиваційним критерієм на констатувальному етапі дослідження

<i>Група</i>	<i>Високий</i>		<i>Середній</i>		<i>Низький</i>	
	<i>к-ть</i>	<i>%</i>	<i>к-ть</i>	<i>%</i>	<i>к-ть</i>	<i>%</i>
<i>ЕГ</i>	4	40%	6	60%	0	0%
<i>КГ</i>	4	40%	5	50%	1	10%

Рівні сенсорного розвитку в дітей ЕГ за практично-діяльнісним критерієм

№	ІІІ дитини	Дидактична гра «Веселий клоун»	Дидактична гра «Рибки та рибалки»	Дидактична гра «Квітники розквітли»	Кількість балів
1.	Злата Б.	3	3	3	9

2.	Давид Г.	2	2	1	5
3.	Крістіна К.	3	2	2	7
4.	Дамір К.	1	2	1	4
5.	Маша Г.	2	2	2	6
6.	Тимур М.	3	2	1	6
7.	Віка М.	2	1	1	4
8.	Мілана М.	1	1	1	3
9.	Кіріл К.	3	2	2	7
10.	Злата М.	1	3	1	5

Повторний аналіз рівнів сенсорного розвитку в дітей ЕГ та КГ за практично – діяльнісним критерієм проводилися за допомогою дидактичних ігор «Веселий клоун», «Рибки та рибалки» та «Квітники розквітли».

Данні занесені до таблиць 2.14,2.15.

Таблиця 2.14

Рівні сенсорного розвитку в дітей КГ за практично-діяльнісним критерієм

№	ІІ дитини	Дидактична гра «Веселий клоун»	Дидактична гра «Рибки та рибалки»	Дидактична гра «Квітники розквітли»	Кількість балів
1.	Злата Б.	3	3	3	9
2.	Давид Г.	2	1	2	5
3.	Крістіна К.	2	2	2	6
4.	Дамір К.	2	3	2	7
5.	Маша Г.	3	2	2	7

6.	Тимур М.	3	3	3	9
7.	Віка М.	2	2	2	6
8.	Мілана М.	3	3	2	8
9.	Кіріл К.	2	2	2	6
10.	Злата М.	2	1	2	5

Таблиця 2.15

Рівні сенсорного розвитку в дітей ЕГ за практично-діяльним критерієм

№	ІІ дитини	Дидактична гра «Веселий клоун»	Дидактична гра «Рибки та рибалки»	Дидактична гра «Квітники розквітли»	Кількість балів
1.	Злата Б.	3	3	3	9
2.	Давид Г.	2	2	1	5
3.	Крістіна К.	3	2	2	7
4.	Дамір К.	2	2	3	7
5.	Маша Г.	2	2	2	6
6.	Тимур М.	3	2	2	8
7.	Віка М.	2	2	1	5
8.	Мілана М.	2	1	2	5
9.	Кіріл К.	3	3	2	8
10.	Злата М.	1	3	2	6

За аналізами даних, можна констатувати позитивну динаміку, більшість дітей ЕГ стали орієнтуватися в кольорах, а в КГ діти показали кращий результат в орієнтуванні величин предметів.

Таблиця 2.16

Рівні сенсорного розвитку в дітей ЕГ та КГ за практично-діяльним критерієм на констатувальному етапі дослідження

Група	Високий		Середній		Низький	
	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%
ЕГ	3	30%	7	70%	0	0%
КГ	3	30%	7	70%	0	0%

Динаміка рівнів сформованості сенсорної культури в дітей третього року життя за результатами констатувального та контрольного етапів експерименту наведена у таблицях 2.17 та 2.18.

Таблиця 2.17

Група	Рівні сенсорного розвитку						
	Критерії	Високий		Середній		Низький	
		конс.	контр.	конс.	контр.	конс.	контр.
Експериментальна група	Когнітивний	30	40	50	50	20	10
	Емоційно-мотиваційний	40	40	50	60	10	0
	Практично діяльній	10	30	60	70	20	0
	Середній рівень сформованості сенсорного розвитку	26,6	36,6	53,3	60	16,6	10

Таблиця 2.18

Група	Рівні сенсорного розвитку у %
-------	-------------------------------

	<i>Критерії</i>	<i>Високий</i>		<i>Середній</i>		<i>Низький</i>	
		<i>конс.</i>	<i>контр.</i>	<i>конс.</i>	<i>контр.</i>	<i>конс.</i>	<i>контр.</i>
Контрольна група	<i>Когнітивний</i>	10	50	70	50	10	0
	<i>Емоційно-мотиваційний</i>	20	40	70	50	10	10
	<i>Практично діяльнісний</i>	10	30	80	70	20	0
	<i>Середній рівень сформованості сенсорного розвитку</i>	13,3	40	73,3	56,6	13,3	10

Як бачимо з результатів наведених у баллицях 2.17 та 2.18 , кількісні зміни рівнів сформованості сенсорного розвитку у дітей третього року життя, наявні як в експериментальній так і в контрольній групі.

Як бачимо позитивна динаміка цих рівнів є суттєвою і експериментальній та і в контрольній групі.

В контрольній групі високий та середній рівень суттєво не збільшилися, низький рівень складає 10 %..

Отже, проведені контрольні зрізи підтвердили ефективність розробленої нами системи роботи щодо сенсорного розвитку у дітей експериментальної групи, адже відбулися значні зміни за всіма критеріями.

Висновки до II розділу

Педагогічний експеримент з виявлення рівнів сенсорного розвитку дітей третього року життя проходив у 3 етапи: констатувальний, формувальний, контрольний.

В експерименті взяло участь 20 дітей третього року життя, Сумського дошкільного навчального закладу (центр розвитку дитини) №13 «Купава».

На констатувальному етапі дослідження з метою вивчення рівнів сенсорного розвитку дітей третього року життя було визначено критерії та схарактеризовано показники: когнітивний критерій з такими показниками: уявлення дітей про колір предметів; уявлення про форму предметів; уявлення про величину предметів; емоційно-мотиваційний критерій з такими показниками: інтерес до дій з іграшками різної форми, величини і кольору; переживання позитивних емоцій під час гри з предметами різного кольору, форми, величини; практично-діяльнісний критерій з такими показниками: вміння дітей співвідносити за кольором та формою знайомі їм предмети; вміння дітей розрізняти предмети за формою, кольором, величиною. На основі визначених критеріїв і показників було визначено рівні сенсорного розвитку дітей третього року життя: високий, середній і низький. До кожного з критеріїв нами було дібрано низку експериментальних завдань.

Для підвищення рівнів сенсорного розвитку був складений план роботи, який передбачав заняття-ігри з формування в дітей експериментальної групи уявлень про розмір, форму, колір предметів; на формування вміння дітей співвідносити предмети за розміром, формою, за розміром і кольором, вміння групувати за певною сенсорною властивістю. Отримані знання з дітьми закріплювали в ігровій, трудовій, самостійній діяльності. Ефективність запропонованої системи роботи визначали у процесі проведення контрольного зрізу сенсорного розвитку в дітей третього року життя. Було встановлено позитивну тенденцію зростання кількості дітей на високому і середньому рівнях

сформованості сенсорного розвитку в дітей експериментальної групи та зменшення на низькому рівні. Дослідження показало, що наші ігри-заняття та дидактичні ігри маюли позитивний вплив на сенсорний розвиток дітей раннього віку.

Рекомендації вихователям

З метою сенсорного розвитку дітей третього року життя рекомендуємо:

1. Враховувати наявні рівні сенсорного розвитку дітей третього року життя.
2. Організовувати різні види дитячої діяльності, в процесі ігор-занять: образотворчу, трудову, ігрову, самостійну.
3. У процесі сенсорного розвитку дітей третього року життя, використовувати такі прийоми: наочний показ, словесні пояснення, виконання доручень, багаторазове виконання вправ.
4. Використання наочностей, направлених на розвиток сенсорного розвитку.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури демонструє, що сенсорний розвиток відіграє ключову роль у загальному розвитку дитини. У психології та педагогіці існує консенсус щодо необхідності раннього стимулювання сенсорних здібностей. Це забезпечує фундамент для подальшого когнітивного та емоційного розвитку. Також важливим є розуміння багатовимірності сенсорного розвитку, що включає візуальні, аудіальні, тактильні, ольфакторні та густаторні відчуття.

Дослідження підтверджує, що ранній вік є найкращим періодом для сенсорного розвитку. В цей період відбувається інтенсивне формування нейронних зв'язків, які відіграють важливу роль у обробці сенсорної інформації. Ефективний сенсорний розвиток підтримує мовленнєвий, соціальний та емоційний розвиток дитини.

Проаналізувавши теоретичні джерела ми з'ясували термін «сенсорний розвиток, мету сенсорного розвитку дітей третього року життя.

Окреслили особливості формування сенсорного розвитку у дітей третього року життя, в процесі ігор-занять.

Під час ігор- занять діти засвоюють сенсорні знання, в них виробляється вміння розрізняти предмети за величиною, формою, кольором, удосконалюються психічні процеси сприймання, уяви, мислення.

Для ефективного формування

Для ефективного формування сенсорного розвитку нами були підібрані дидактичні ігри, будівельно-конструктивні, ігри-заняття.

З метою виявлення рівнів сенсорного розвитку в дітей третього року життя було визначено критерії та показники: когнітивний критерій з показники: уявлення дітей про колір предметів; уявлення про форму предметів; уявлення про величину предметів; емоційно-мотиваційний критерій з показники: інтерес до дій з іграшками різної форми, величини і кольору; переживання позитивних емоцій під час гри з предметами різного кольору, форми, величини; практично-

діяльнісний критерій з показники: вміння дітей співвідносити за кольором та формою знайомі їм предмети; вміння дітей розрізняти предмети за формою, кольором, величиною. На основі зазначених критеріїв та показників було визначено три рівні сформованості сенсорної культури в дітей 3-го року життя: високий, середній та низький.

До кожного з методів було дібрано експериментальні завдання.

Для підвищення рівня сенсорного розвитку у дітей третього року життя, нами був проведений формувальний етап дослідження, який передбачав проведення ігор-занять з дотриманням умов послідовності і системності.

Під час проведення ігор-занять ми використовували різні види діяльності: ігрову діяльність, малювання, ліплення.

Контрольний етап дослідження підтвердив ефективність проведеної роботи з формування сенсорного розвитку дітей третього року життя.

Узагальнюючи вищевикладене, можна стверджувати, що комплексний підхід до сенсорного розвитку дітей дошкільного віку, який включає обґрунтоване використання методик та інноваційних технологій, ретельно сплановану взаємодію між педагогами, дітьми та батьками, а також постійне оновлення педагогічного процесу, може забезпечити міцну основу для розвитку сенсорних здібностей та загального розвитку дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондарчук О. І. Інноваційні технології у сенсорному розвитку дошкільнят. – Одеса: ОДПУ, 2016. – 210 с.
2. Бурова А. Організація ігрової діяльності в дошкільньому навчальному закладі: методичні рекомендації / А. Бурова // Дошкільнє виховання. – 2007. – №10. – С.8.
3. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л.В. Должикова, З.В. Орлова та ін. – К.: Ірвіта, 2001. – 416 с.
4. Галатенко В.О. Педагогічні аспекти розвитку сенсорних навичок у дошкільників. – Київ: Педагогічна думка, 2019. – 192 с.
5. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 20–27. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf>
6. Гончар Н.М. Сенсорна інтеграція у дошкільній освіті: теорія і практика. – Львів: Світанок, 2020. – 208 с.
7. Гончарова О.В. Сучасні підходи до сенсорного розвитку дошкільників: методологія та практика. – Львів: Світанок, 2017. – 176 с.
8. Гра як провідна діяльність і форма організації життя дошкільників // Дитячий садок. – 2002. – №8. – С.45
9. Грищенко В.В. Сенсорний розвиток дітей дошкільного віку: теорія і практика. – Харків: Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2017. – 176 с.
10. Дитина. Програма виховання і навчання дітей від 3 до 7 років. – К., Богдан, 2003 – 340 с.
11. Дошкільна педагогіка психологія / За ред. Ніколенка Л. Ф. – К.: Вища школа, 1987. – 456 с.

12. Дошкільна педагогіка. Навчальний посібник / Поніманська Т. І. – К.: Академвидав, 2006. – 456 с.
13. Єлізарова Т. А. Сенсорно-пізнавальний розвиток дітей раннього віку як передумова формування обдарованої особистості (з досвіду роботи) / Т. А. Єлізарова // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – № 11 (18) 11/2013. – С. 47
14. Захарова Н. Ігрові техніки на допомогу альтагогу / Н. Захарова // Палітра педагога. – 2004. – №4. – С.11.
15. Захарченко В. Мовленнєве спілкування у грі / В. Захарченко // Дошкільне виховання. – 2000. – №12. – С.6.
16. Іваненко В.І. Сенсорний розвиток дітей дошкільного віку: проблеми і перспективи. – Харків: Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2019. – 184 с.
17. Іванова О.М. Сенсорна інтеграція в педагогіці раннього дитинства. – Київ: Іздат-во "Педагогічна думка", 2014. – 240 с.
18. Іванченко С.М. Роль мистецького виховання у сенсорному розвитку дошкільників. – Київ: Видавництво "Освіта", 2022. – 168 с.
19. Іващенко О. В. Сенсорна освіта в дошкільних навчальних закладах. – К.: Грамота, 2013. – 256 с.
20. Коваленко Г.І. Особливості сенсорного розвитку дошкільників у віковому аспекті. – Одеса: ОНПУ ім. І. І. Мечникова, 2020. – 160 с.
21. Коваль О.В. Фізичний розвиток і сенсорна інтеграція дітей дошкільного віку: практичні аспекти. – Львів: Видавництво ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. – 160 с.
22. Козачок Л.П. Психолого-педагогічні аспекти сенсорного розвитку дітей дошкільного віку. – Одеса: Астропринт, 2018. – 192 с.
23. Коршунова Т.В. Формування сенсорної компетентності у дошкільників: теорія і практика. – Київ: Видавництво КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. – 176 с.

24. Костюк Г. С. Психологічні основи сенсорного виховання. – Львів: Світ, 2009. – 289 с.
25. Кравченко Г.О. Використання інтерактивних технологій у сенсорному розвитку дітей дошкільного віку. – Львів: Видавництво ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. – 200 с.
26. Кравчук Т. О. Дидактичні ігри для сенсорного розвитку дошкільників. – Львів: Світ, 2014. – 174 с.
27. Мармаза О. І. Менеджмент освітньої організації: навч.посіб. Харків, 2017. 126 с.
28. Мартинюк О. У. Раннє сенсорне виховання: теорія і практика. – К.: Освіта, 2010. – 192 с.
29. Марченко Л.В. Сенсорний розвиток дітей дошкільного віку в умовах сучасного садочка. – Одеса: Астропринт, 2016. – 160 с.
30. Мельник О.П. Методика сенсорного розвитку дітей дошкільного віку. – Київ: Іздат, 2014. – 184 с.
31. Міщенко Т. О., Стаднік Н. В. Студентоцентричне навчання як вектор розвитку гуманітарної парадигми освіти. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. 2017. Вип. 17. С. 32–37.
32. Нечитрук Н. Г., Томей О. І. Розвивальні ігри для дошкільників / Н. Г. Нечитрук, О. І. Томей. – Х.: Видавнича група «Основа», 2007. – 341 с.
33. Новікова Ю.С. Фізичний розвиток і сенсорна інтеграція дошкільників: теорія і практика. – Львів: Видавництво ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. – 224 с.
34. Олійник Лія. Вивчення особливостей розвитку дитини раннього віку у групі дошкільного навчального закладу/ Проблеми діагностики та проектування розвитку обдарованості дошкільників: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11–12 квітня 2013 р., м. Алушта, АР Крим. – К.: Інститут обдарованої дитини, 2013 – 328 с.

35. Павлюк Р. П. Методики сенсорного розвитку у дітей дошкільного віку. – К.: АПН України, 2015. – 188 с.
36. Петренко В. Ф. Сенсорні процеси та їх розвиток у дітей. – К.: Наукова думка, 2008.
37. Петренко Н.С. Фізичний розвиток та сенсорна інтеграція дітей дошкільного віку. – Харків: Видавництво ХНПУ, 2018. – 212 с.
38. Петрова О.М. Педагогічні стратегії сенсорного розвитку дошкільників. – Львів: Видавництво ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. – 192 с.
39. Полякова А.В. Сенсорний розвиток дітей дошкільного віку в сучасних умовах. – Харків: Видавництво ХНПУ, 2021. – 176 с.
40. Попова Т.М. Сенсорний розвиток дошкільників: методика та організація. – Харків: Видавництво ХНПУ, 2022. – 224 с.
41. Романчук Н.П. Психологічні аспекти сенсорного розвитку дошкільників. – Київ: Видавництво КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. – 164 с.
42. Савченко О.М. Сенсорний розвиток дітей дошкільного віку: сучасні методи та технології. – Львів: Світанок, 2016. – 208 с.
43. Светлова І. Е. Велика книга завдань і ігор для розвитку інтелекту дітей: Сенсорне сприйняття, логічне мислення, дрібна моторика рук, розвиток мови / І. Е. Светлова. – К.: Країна мрій, 2006. – 160 с.
44. Семенова Л.М. Сенсорний розвиток дітей дошкільного віку: психолого-педагогічний аспект. – К.: Видавничий дім "Освіта", 2015. – 248 с.
45. Сергієнко Е. П. Основи сенсорного розвитку в дошкільному віці. – Х.: Освіта, 2012. – 256 с.
46. Сергієнко Е. П. Сенсорний розвиток дитини у дошкільному віці. – Х.: Основа, 2017. – 192 с.
47. Склярєнко О.О. Психологія сенсорного розвитку дітей дошкільного віку. – Київ: Іздат-во "Педагогічна думка", 2018. – 176 с.

48. Ступчак Л. Якщо до гри ставитися серйозно / Л. Ступчак // Дитячий садок. – 2001. – №36. – С.6.
49. Тарасова І.А. Сенсорний розвиток дітей дошкільного віку: досвід українських садочків. – Київ: Педагогічна думка, 2021. – 224 с.
50. Ткаченко М.І. Формування сенсорної компетентності дошкільників. – Київ: Видавництво "Освіта", 2015. – 176 с.
51. Трикоз С. В. Теоретичні задачі сенсорного розвитку дошкільників // Гуманізація навчально-виховного процесу / С. В. Трикоз. – Слов'янськ, 2000. – Вип. 7. – С.121-125.
52. Трипутин Н. А. Сенсорний розвиток дітей дошкільного віку / Н. А. Трипутин. – Київ: 2013. – 44 с.
53. Умови сенсорного розвитку дітей дошкільного віку: досвід українських садочків / за ред. Г.М. Шевченка. – Харків: Основа, 2018. – 280 с.
54. Фізкультурне виховання та сенсорний розвиток дітей дошкільного віку: практика і перспективи / під ред. О.А. Козлової. – Одеса: Астропринт, 2017. – 176 с.
55. Фізкультурне виховання та сенсорний розвиток дошкільників: сучасні підходи і технології / під ред. В.С. Шаповала. – Харків: Видавництво ХНПУ, 2019. – 208 с.
56. Шаповал В.С. Сенсорний розвиток дітей дошкільного віку: інноваційні підходи. – Одеса: ОНПУ ім. І. І. Мечникова, 2016. – 192 с.
57. Шевченко І.М. Педагогічні аспекти розвитку сенсорних навичок у дошкільників. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. – 132 с.
58. Шевчук І.П. Сенсорна інтеграція у дошкільній освіті: інноваційні підходи. – Одеса: ОНПУ ім. І. І. Мечникова, 2022. – 192 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Консультація для вихователів «Дитина в сенсорно пізнавальному просторі»

В оновленому Базовому компоненті особливу увагу приділено сенсорному розвитку дитини. Освітня лінія «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» передбачає: «формування доступних дитині дошкільного віку уявлень, еталонів, що відображають ознаки, властивості та відношення предметів та об'єктів навколишнього світу. Показником сформованості цих уявлень є здатність дитини застосовувати здобуті знання в практичній діяльності (ігровій, трудовій, сенсорно-пізнавальній, математичній), володіння способами пізнання дійсності, розвиток у неї наочно-дієвого, наочно-образного, словесно-логічного мислення. Сенсорно-пізнавальна освітня лінія спрямована на інтеграцію дошкільної освіти, формування у дітей дослідницько-пошукових умінь, елементарних математичних уявлень, цілісної картини світу, компетентної поведінки в різних життєвих ситуаціях.» Основа пізнавального розвитку дитини - сенсорний розвиток. Для кожного віку визначені завдання сенсорного виховання, які відповідають рівню розвитку сприймання і водночас сприяють переходу до вищих рівнів.

- Головним завданням сенсорного виховання дітей 3-4 років є формування у них уявлень про загальноприйняті еталони як засоби пізнання реальних предметів. Дітей цього віку вправляють у називанні еталонних властивостей та у співвіднесенні їх з реальними предметами. Це здійснюється, як правило, у дидактичних іграх і вправах, під час яких діти знайомляться з геометричними фігурами, аналізують колір, форму, розмір, властивості матеріалів.

- Сенсорне виховання дітей 5-6 років передбачає формування в них перцептивних дій, спрямованих на розв'язання складних пізнавальних завдань, а саме: аналіз форми предметів за допомогою кількох різних зразків; визначення

можливості переміщення предметів у просторі; оцінка їх пропорцій; виконання узагальнення, класифікації, порівняння і зіставлення. Загальними критеріями оцінювання сенсорно-пізнавального розвитку дитини є: оволодіння операціями класифікації, серіації, порівняння, спів- відношення «частина-ціле», елементарними понятійними узагальненнями, тобто здатність:

- виділяти і порівнювати ознаки різних предметів і явищ;
- підбирати предмети за кольором, розміром;
- розкладати предмети у порядку наростання чи згасання ознаки;
- об'єднувати предмети у групи, орієнтуючись на виділену істотну ознаку;
- свідомо вживати узагальнені слова-означення; здатність планувати свої

дії і регулювати процес їх виконання:

- здатність прийняти пізнавальне завдання;
- уміння аналізувати зразок, виділяти істотні елементи, принципи побудови та керуватися ними у процесі виконання завдання;
- уміння планувати свої дії, користуючись інструкцією дорослого;
- ступінь самостійності при виконанні завдання, оволодіння

узагальненими способами діяльності, що виявляється у здатності створювати оригінальні вироби, конструкції, малюнки, комбінуючи різні матеріали; здатність реалізувати свій задум, доцільно використовувати різні матеріали, способи дій, виявляти почуття задоволення від власного успіху; здатність під час спостережень аналізувати і міркувати щодо тих явищ і об'єктів, які сприймаються, будувати гіпотези стосовно усвідомлюваного змісту; прояв ініціативних дій в умовах регламентованої та самостійної діяльності, прагнення до експериментування з новим матеріалом з метою пізнання, наявність запитань пізнавального змісту. Велику роль відіграє правильний добір методів і прийомів навчання дітей, розробка і використання різноманітного дидактичного матеріалу. Поєднання словесних, наочних і практичних методів дає можливість у процесі засвоєння дітьми навчального матеріалу активізувати всі види

чуттєвого сприймання й тим самим організувати навчання без їх перевантаження, підтримувати активний пізнавальний інтерес. Завдання освітньої лінії «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» вирішуються педагогами ЗДО при проведенні занять, занять-ігор, прогулянок, в ігровій діяльності, при організації спостережень, пошуково-дослідницької діяльності, під час улюблених дітьми конструктивно-будівельних ігор, в трудовій діяльності тощо. Отже, основними формами роботи з дошкільниками з освітньої лінії «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» залишаються:

- заняття різних видів;
- гурткова робота;
- індивідуальна робота у повсякденні;
- організовані дидактичні ігри в повсякденному житті;
- екскурсія в соціальне і природне довкілля;
- спостереження у повсякденні;
- елементарні досліди, пошукові ситуації у повсякденні.

У дошкільнят формуються сенсорні еталони (колір, величина, форма), просторові і часові уявлення (близько-далеко, справа-зліва-посередині, вчора-сьогодні-завтра, пори року, місяці, дні тижня, частини доби та ін.), елементарні математичні уявлення (число-цифра-лічба-рахунок-задача). Дуже важливим є сенсорно-пізнавальний розвиток дитини (формування спостережливості, кмітливості, допитливості, логіки в пізнанні та діях, креативності в усіх її проявах, та виховання розумного і щасливого малюка!)

Додаток Б

Дидактичні ігри з сенсорного розвитку дітей

«Посади метелика на квітку»

Мета. Продовжувати вчити дітей диференціювати основні кольори. Розвивати відчуття кольору; увагу, мислення, пам'ять. Виховувати почуття турботи про інших.

Матеріал: аркуш паперу зеленого кольору із зображенням 12 квіток однакової форми, двох розмірів (6 великих і 6 маленьких) і шести кольорів (по одній великій і маленькій квітці однакового кольору) — червоного, оранжевого, жовтого, синього, фіолетового, білого; 12 контурних картонних метеликів однакової форми (також двох розмірів і шести кольорів відповідно до розмірів та кольорів квітів).

Хід гри

Вихователь звертається до дітей:

- Погляньте на цей квітник. Якого кольору ця квітка? А ця? Вона велика чи маленька? Покажіть інші квітки такого самого кольору та розміру.
- А тепер послушайте вірш.

Я біжу, біжу по гаю,
 Я метелика впіймаю.
 А метелик не схотів,
 Геть від мене полетів.
 Полетів він на лужок,
 Заховався між квіток.

Н. Забіла

– На наш лужок теж прилетіли метелики. Тож допоможемо їм заховатися. Для цього треба знайти квітку для кожного метелика, таку саму за кольором та величиною, як і він сам, і посадити метелика на неї. Подивіться на цього метелика. Який він — великий чи маленький? А якого він кольору? А тепер знайдіть таку саму квітку. Дивіться: квітка велика, і метелик теж великий; квітка синя, і метелик синій. Якщо посадити його на цю квітку, він буде зовсім непомітний.

Дидактична гра «Збудуймо будинки»

Мета. Продовжувати вчити дітей вкладати вкладки у відповідні вирізи. Закріпити уявлення про величину: великий (маленький) будинок. Словник: будинок, дах, вікна. Продовжувати вчити узгоджувати прикметники з іменниками: червоний дах, червоні дахи, червоне вікно.

Матеріал: на картці намальовані два будинки — великий і маленький; дахи й вікна вирізані.

Хід гри

Вихователь пропонує дитині розглянути картки, назвати, що на них зображено. (Будинки.) Далі він розповідає казку: «Жили собі два веселі будинки. Один був... який? (великий), а інший... (маленький). Але незважаючи на те, що один був великий, а інший маленький, вони дуже дружили. Аж ось налетів злий і сердитий вітер, він поскидав із них дахи, повидував вікна й розкидав їх по траві. І будинки засумували: хто ж тепер їм допоможе знайти саме їхні вікна й дах і полагодити їх». Вихователь заохочує дитину допомогти буди-ночкам, ще раз звертає увагу на їхню величину. По закінченні завдання будиночки дякують дитині.

Дидактична гра «Сходинки»

Мета. Продовжувати вчити дітей будувати ряд за величиною — від найменшого до найбільшого. Закріпити поняття «прямокутник». Розвивати увагу, зоровий та тактильний аналізатори, мислення, мовлення.

Матеріал: для кожної дитини по п'ять прямокутників однакового кольору, але різного розміру.

Гра-вправа. Зі спільної таці дитина вибирає прямокутники однакового кольору. Так у кожного з'являється по п'ять однакових за кольором, але різних за розміром прямокутників. Вправляйте дітей у порівнянні форм, розмірів, кольорів за допомогою прийомів прикладання та накладання; порівнюйте кольори прийомом зіставлення.

Завдання на вибір дітей. Побудуйте сходи для улюбленої іграшки. Разом із дітьми виберіть іграшку й виставте на столі. Вона спостерігатиме за діями дітей. Іграшка невелика, відповідно до розміру фігур.

Запропонуйте дітям починати з великого прямокутника, далі знайти менший, ще менший і так до найменшого. Іншого разу починайте будувати від найменшої фігури до найбільшої. Якщо сходи побудовано правильно, іграшка весело й охоче піднімається чи спускається ними вгору, вниз.

Додаток В

Анкета

Анкета для батьків та вихователів

1. Як ви оцінюєте загальний прогрес вашої дитини у сенсорному розвитку після впровадження програми? а) Відмінно б) Добре в) Задовільно г) Погано
2. Як ви сприймаєте вплив програми на сприйняття та обробку сенсорної інформації вашою дитиною? а) Дуже позитивно б) Позитивно в) Нейтрально г) Негативно
3. Чи помітили ви покращення в сенсорному розвитку вашої дитини в порівнянні з минулим роком? а) Так б) Ні в) Зірка г) Не знаю
4. Чи відмічали ви збільшену активність та зацікавленість дитини у сенсорних завданнях? а) Так б) Ні в) Іноді г) Не помітив
5. Як ви оцінюєте якість матеріалів та іграшок, які використовуються в програмі? а) Відмінно б) Добре в) Задовільно г) Погано
6. Як ви сприймаєте спілкування вихователів з дітьми під час сенсорних занять? а) Дуже позитивно б) Позитивно в) Нейтрально г) Негативно
7. Як ви вважаєте, чи сприяє програма розвитку креативності та уяви вашої дитини? а) Так б) Ні в) Можливо г) Не впевнений

8. Чи помітили ви поліпшення в моторних навичках вашої дитини після участі у програмі? а) Так б) Ні в) Важко відповісти г) Не помітив
9. Чи брали ви участь у сенсорних заняттях разом із вашою дитиною вдома? а) Часто б) Іноді в) Рідко г) Ні
10. Чи задоволені ви змінами у вашій дитині, що відбулися під час участі у програмі сенсорного розвитку? а) Так б) Ні в) Трохи г) Не впевнений
11. Чи відчували ви зміни у рівні дитячої самостійності та впевненості? а) Так б) Ні в) Можливо г) Не помітив
12. Чи є щось, що ви б хотіли б змінити або покращити у програмі сенсорного розвитку?
13. Як ви вважаєте, які аспекти програми були найбільш корисними для вашої дитини?
14. Чи порекомендували б ви цю програму іншим батькам? а) Так б) Ні в) Можливо г) Не впевнений
15. Які ваші загальні враження від програми сенсорного розвитку для дітей дошкільного віку?

Додаток Г

Консультація для батьків

«Роль сенсорного виховання у розвитку особистості дитини раннього віку».

Дитина з'являється на світ маленькою істотою, яка потребує любові, уваги й доброти від дорослих. Ними, насамперед, є батьки. Саме від батьків діти пізнають перші життєві істини, наслідують зразки поведінки, вчать оцінювати різні події, набувають життєвого досвіду в життєвому середовищі. Дуже важливо для батьків приділити дитині увагу у спілкуванні, навчити дитину відчувати та сприймати навколишній світ, орієнтуватися в просторі, часі, цінувати та берегти все, що нас оточує.

Саме через сенсорний розвиток відбувається ознайомлення з навколишнім світом, формується особистість дитини.

Сенсорне виховання - це ознайомлення з ознаками та властивостями предметів, знайомство з величиною, фактурою, формою, кольором, відчуттям смаку, запаху, звуку, орієнтування в просторі. Тому завдання дорослих за Монтессорі, полягає не в тому, щоб навчати, а в тому, щоб допомагати “розуму дитини в її роботі над своїм розвитком”, оскільки саме в ранньому віці він має величезну творчу енергію. Саме цій енергії й необхідно допомогти, але не звичайним, словесним навчанням, не прямим втручанням у процес переходу від неусвідомленого до усвідомленого. Для реалізації даного завдання має бути створено відповідне стимулююче розвивальне середовище, наповнене різними цікавими сенсорними іграми.

Для того, щоб планомірно й систематично здійснювати сенсорне виховання дитини в родині, необхідно знати основні принципи побудови спілкування з дітьми:

1. Допитливі діти ростуть у допитливих батьків. Не піддавайтеся ілюзії, що ви все про все вже знаєте. Відкривайте світ разом з вашим малюком.
2. Розмовляйте з дитиною - спочатку називаючи навколишні предмети, пізніше - дії, ознаки й властивості предметів, пояснюйте навколишній світ і формулюйте закономірності, міркуйте вголос, обґрунтуйте свої судження.
3. Задавайте дитині якнайбільше питань.
4. Завжди уважно вислухуйте міркування дитини й ніколи не іронізуйте над ними. Поважайте її інтелектуальну працю.
5. Відшукуйте й приносьте додому цікаві речі, книги, історії. Діліться цим з дитиною. Нехай вона не все й не відразу зрозуміє: розвиваюче спілкування – це завжди небагато спілкування "на виріст".
6. По можливості , багато подорожуйте з дитиною.

7. Запрошуйте в будинок цікавих людей, при спілкуванні з ними не відправляйте дитину "пограти в сусідній кімнаті!
8. Ходіть з дитиною в музеї.
9. Проводьте спільні спостереження й досліди.
10. Емоційно підтримуйте дослідницьку діяльність дитини. Заохочуйте її ініціативу й самостійність. Створюйте умови для реалізації її задумів.
11. Зробіть свої захоплення предметом спілкування з дитиною.

Додаток Д

Анкета

Анкета для батьків та вихователів

16. Як ви оцінюєте загальний прогрес вашої дитини у сенсорному розвитку після впровадження програми? а) Відмінно б) Добре в) Задовільно г) Погано
17. Як ви сприймаєте вплив програми на сприйняття та обробку сенсорної інформації вашою дитиною? а) Дуже позитивно б) Позитивно в) Нейтрально г) Негативно
18. Чи помітили ви покращення в сенсорному розвитку вашої дитини в порівнянні з минулим роком? а) Так б) Ні в) Зірка г) Не знаю
19. Чи відмічали ви збільшену активність та зацікавленість дитини у сенсорних завданнях? а) Так б) Ні в) Іноді г) Не помітив
20. Як ви оцінюєте якість матеріалів та іграшок, які використовуються в програмі? а) Відмінно б) Добре в) Задовільно г) Погано
21. Як ви сприймаєте спілкування вихователів з дітьми під час сенсорних занять? а) Дуже позитивно б) Позитивно в) Нейтрально г) Негативно
22. Як ви вважаєте, чи сприяє програма розвитку креативності та уяви вашої дитини? а) Так б) Ні в) Можливо г) Не впевнений

23. Чи помітили ви поліпшення в моторних навичках вашої дитини після участі у програмі? а) Так б) Ні в) Важко відповісти г) Не помітив
24. Чи брали ви участь у сенсорних заняттях разом із вашою дитиною вдома? а) Часто б) Іноді в) Рідко г) Ні
25. Чи задоволені ви змінами у вашій дитині, що відбулися під час участі у програмі сенсорного розвитку? а) Так б) Ні в) Трохи г) Не впевнений
26. Чи відчували ви зміни у рівні дитячої самостійності та впевненості? а) Так б) Ні в) Можливо г) Не помітив
27. Чи є щось, що ви б хотіли б змінити або покращити у програмі сенсорного розвитку?
28. Як ви вважаєте, які аспекти програми були найбільш корисними для вашої дитини?
29. Чи порекомендували б ви цю програму іншим батькам? а) Так б) Ні в) Можливо г) Не впевнений
30. Які ваші загальні враження від програми сенсорного розвитку для дітей дошкільного віку?

Додаток Ж

Інтерв'ю

1. Як ви оцінюєте загальний прогрес дітей у сенсорному розвитку після участі в програмі? Можете поділитися конкретними спостереженнями?
2. Які зміни ви помітили у сприйнятті та обробці сенсорної інформації дітьми після участі у програмі?
3. Як програма вплинула на активність та зацікавленість дітей у сенсорних завданнях? Чи стали вони більш активними або зацікавленими у таких діях?
4. Які матеріали та іграшки з програми вам здалися найбільш корисними та цікавими для дітей?

5. Чи сприяє програма розвитку креативності та уяви дітей? Можете поділитися прикладами?
6. Як ви оцінюєте спілкування вихователів з дітьми під час сенсорних занять? Чи відчуваєте ви позитивний вплив цього спілкування на дітей?
7. Чи помітили ви поліпшення в моторних навичках дітей після участі у програмі? Які саме зміни вас вразили?
8. Які ваші загальні враження від програми сенсорного розвитку для дітей дошкільного віку? Чи є щось, що ви б хотіли б вдосконалити або змінити у цій програмі?